

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Borut Janc

Strateška misel Alfreda von Schlieffna – Schlieffnov vojaški načrt

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Borut Janc

Mentor: doc. dr. Damijan Guštin

Strateška misel Alfreda von Schlieffna – Schlieffnov vojaški načrt

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

*Zahvaljujem se mentorju, doc. dr. Damijanu Guštinu za strokovno pomoč in nasvete pri izdelavi
diplomskega dela.*

Hvala tudi družini, ki mi je omogočila študij.

Strateška misel Alfreda von Schlieffna – Schlieffnov vojaški načrt

General Alfred von Schlieffen je bil načelnik generalštaba nemške vojske od let 1891 do 1905. Umrli je 18 mesecev pred izbruhom 1. svetovne vojne. Ob koncu leta 1905 in v začetku naslednjega leta je zapisal svoja zadnja razmišljanja o vojskovanju nemške vojske ter njeni strategiji. Navdihnjen s potekom bitke pri Kanah, v kateri je Hanibal 216 pr. n. š. premagal številčnejšo in močnejšo rimsko vojsko z uporabo taktike obhodnega manevra, je Schlieffen pri svojem načrtovanju sledil osnovnemu principu omenjene bitke. Razvijal in preizkušal ga je v številnih načrtih ter simulacijah svojih vojnih pohodov. Ključna prizadevanja je usmeril v reševanje dileme bojevanja na dveh frontah, in sicer na vzhodni ter zahodni. Hkrati je vseskozi težil k cilju povečanja številčnosti nemške vojske, saj je bila po njegovem mnenju v novih geostrateških, političnih, družbenih spremembah tistega časa to ena od bistvenih predpostavk nemškega obstoja, razvoja oziroma prevlade. Pri svojem delovanju je po večini prišel do zaključka, da za Nemčijo v morebitni vojni pride v poštev edino le hitra in odločilna zmaga proti nasprotnikom. Geostrateška lega Nemčije je namreč zahtevala hitro odločanje in odgovor na to so bile vojaške operacije, ki bi se zaključile z veliko odločilno bitko dokončnega uničenja. Številni zgodovinarji Schlieffna omenjajo kot očeta načrtov nemškega vojskovanja v dvajsetem stoletju.

Ključne besede: Schlieffen, vojna, bitka, načrt, Nemčija, fronta, zmaga.

Alfred von Schlieffen's Strategic thought – Schlieffen's military plan

General Alfred von Schlieffen was Chief of Staff of the German Army from 1891 till 1905 and died 18 months before the outbreak of First World War. At the end of 1905 and in the beginning of the following year he wrote his last memorandum on warfare of the German army and its strategy. Inspired by the course of the battle at Cannae in which Hannibal 216 B.C. defeated more numerous and stronger Roman army using tactics of envelopment maneuver, Schlieffen in his planning followed the basic principles of that battle. He developed and tested them in a number of plans and simulations of war marches. His key efforts directed at solving the dilemma of fighting on two fronts, eastern and western. At the same time he always tended for an increase of units in the German army. By his opinion the new geostrategic, political, social changes of the time made the increase of units one of the fundamental assumptions of the German existence, development and dominance. At the time of his duty as a Chief of Staff Schlieffen mostly came to the conclusion, that for Germany in a potential war only a quick and decisive victory against opponents may be considered. The geostrategic position of Germany demanded quick decision making and response to it were military operations which would culminate with a large decisive battle of annihilation. Many historians cited Schlieffen as the father of the German war plans in the twentieth century.

Keywords: Schlieffen, war, battle, plan, Germany, front, victory.

KAZALO

1 UVOD.....	8
2 HIPOTETIČNO-METODOLOŠKI OKVIR.....	11
2.1 OMEJITVE IN PREDPOSTAVKE	11
2.2 NAMEN IN CILJI	11
2.3 HIPOTEZE	12
2.4 UPORABLJENA METODOLOGIJA	12
2.5 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV.....	12
3 ALFRED VON SCHLIEFFEN.....	15
3.1 DELO.....	16
3.2 SCHLIEFFNOVA PRIZADEVANJA	17
3.3 SCHLIEFFNOVO VOJAŠKO NAČRTOVANJE	18
4 PROBLEMATIKA VOJAŠKEGA NAČRTOVANJA V EVROPI OB KONCU 19. IN NA ZAČETKU 20. STOLETJA	21
4.1 VOJAŠKA STRATEGIJA	21
4.2 VOJAŠKE POVEZAVE IN STRATEGIJA BODOČIH VOJN.....	23
4.3 REŠEVANJE NARAŠČUJOČIH KONFLIKTOV Z VOJNO	24
4.4 STRATEŠKE NEGOTOVOSTI NACIJE: PRUSIJA – NEMČIJA, 1871-1918.....	25
4.4.1 POLOŽAJ IN VPLIV NA VOJSKO.....	26
4.4.2 NOTRANJE OVIRE NA POTI K STRATEGIJI	27
4.4.3 ZUNANJA GROŽNJA	28
5 EVROPSKE VOJSKE	30
6 IZDATKI ZA VOJSKO	35
7 KANSKI MODEL BITKE	36
7.1 BITKA PRI KANAH	36
8 SCHLIEFFNOVA NAČRTOVANJA.....	39
8.1 OZADJE SCHLIEFFNOVEGA NAČRTOVANJA.....	39

8.2 SCHLIEFFEN IN STRUKTURA SIL	41
8.3 SCHLIEFFNOVI POHODI IN VOJAŠKE VAJE.....	42
8.3.1 RAZMIŠLJANJA 1891-92 IN POHOD 1893-94	42
8.3.2 GENERALŠTABNI POHOD VZHOD 1894	43
8.3.3 POHOD 1895, 1896 IN RAZMIŠLJANJA 1897.....	44
8.3.4 GENERALŠTABNI POHOD VZHOD 1897	45
8.3.5 VOJNA IGRA 1897	45
8.3.6 ZAHODNI POHOD 1899	46
8.3.7 POHOD VZHOD 1900	46
8.3.8 GENERALŠTABNI POHOD 1901	47
8.3.9 POHOD 1902-1903.....	48
8.3.10 GENERALŠTABNI POHOD ZAHOD 1902	48
8.3.11 GENERALŠTABNI POHOD VZHOD 1902	49
8.3.12 GENERALŠTABNI POHOD 1903	49
8.3.13 GENERALŠTABNI POHOD ZAHOD 1904	51
8.3.14 GENERALŠTABNI POHOD ZAHOD 1905	52
8.3.15 VELIKA VOJNA IGRA 1905	52
8.3.16 MEMORANDUM 1905/06.....	56
9 LOGISTIKA	61
10 PRIMERJAVA NAČRTOV 1905/06 IN 1914.....	65
11 SCHLIEFFNOV VPLIV IN POLEMIKE	70
12 VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	72
13 SKLEP.....	74
14 LITERATURA.....	77

KAZALO SLIK IN TABEL

Slika 7.1: Bitka pri Kanah	37
Slika 8.1: Velika vojna igra 1905; Zahodno bojišče.....	55
Slika 8.2: Velika vojna igra 1905; Vzhodno bojišče	56
Slika 8.3: Načrt vojne proti Franciji iz Schlieffnovega Memoranduma 1905/06.....	59
Slika 8.4: Faksimile prve strani Schlieffnovega Memoranduma 1905/06	60
Slika 9.1: Železniška podpora desnega krila.....	63
Tabela 10.1: Primerjava razporeditve enot leta 1905/06 ter 1914	67
Slika 10.1: Primerjava zadnjega Schlieffnovega načrta iz leta 1905/06 in načrta Moltkeja ml. iz leta 1914.....	67
Slika 10.2: Realizacija nemškega načrta leta 1914	68

1 UVOD

Zgodovina vojskovanja je najbrž stara toliko kot samo človeštvo. Vojne so dejstvo in so najmočnejši vtis posameznikov, narodov, nacij ter držav. So del politike oziroma, kot je zapisal general in vojnogodovinski teoretik Carl von Clausewitz, ni vojna nič drugega kot nadaljevanje politike z drugimi sredstvi. Obe se tako prepletata, da je pogosto težko določiti meje. V vojni nad vojaškimi interesi pogosto prevladajo politični interesi. V teh primerih o vojni odločajo cilji politike in ne zmaga kot edini glavni cilj vsake vojne. Vojaški zgodovinski zapisi opisujejo primere številnih vodij, taktičnih genijev in pogumnih posameznikov ter evalvacije strategij, ki so vplivale na vojske in njihove uspehe oziroma neuspehe.

V diplomskem delu analiziram strateško misel Alfreda von Schlieffna kot enega najpomembnejših nemških strategov. Osredotočam se zlasti na njegove zakonitosti oboroženega boja, značilnosti vojn, ki jih je preučeval, vojaško-strateški položaj, ki ga je analiziral, njegova načela uporabe oboroženih sil ter njegovo poudarjanje namena, vloge, velikosti oboroženih sil, mobilizacije, usposabljanja, vojnega načrtovanja, strateškega razvoja oboroženih sil ter poveljevanja oboroženim silam na strateški ravni. Kot osrednjo nit diplomskega dela analiziram njegove načrte in preučujem uporabnost, uresničljivost ter njihov pomen za 1. svetovno vojno.

Pojem Schlieffnov načrt označuje strateški načrt nemškega generalštaba za boj s Francijo in Rusijo pred 1. svetovno vojno. Po sklenitvi zavezništva med Veliko Britanijo in Francijo naj bi nemški cesar Viljem II. od Schlieffna, kot načelnika nemškega generalštaba, zahteval izdelavo načrta, ki bi v primeru vojne Nemčiji zagotovil zmago. Schlieffen je zadnjega od načrtov predstavil leta 1906 in ga osnoval na hitri mobilizaciji ter bliskovitem prodoru nemške vojske skozi nevtralne dežele Beneluksa v Francijo. Nemčija naj bi tako, medtem ko bi v centralnem delu in na levem krilu v Loreni, Mozeli in Vogezih izvajala defenzivne akcije, na desnem krilu vdrla na ozemlje Francije in zavzela Pariz, kar bi Francijo prisililo h kapitulaciji. Po francoski vdaji naj bi se glavnina nemške vojske preusmerila na vzhod v Prusijo, od koder bi začela prodirati proti Moskvi in v prav tako hitrem napadu porazila še Rusijo. Schlieffnov načrt je pri tem temeljil tudi na prepričanju, da Rusija ne bo sposobna dovolj hitre mobilizacije in bo po porazu Francije na vojno še vedno nepripravljena, kar bo Nemčiji omogočilo zmago.

Schlieffna je pri njegovih strateških zamislih močno navdahnila bitka pri Kanah (216 pr.n. š.), kjer je kartažanski poveljnik Hanibal premagal bistveno večjo rimsko vojsko z uspešnim dvojnimi obhodnim manevrom. Schlieffen je bil prepričan, da je mogoče sodobno nasprotnikovo vojsko poraziti na enak način. Tako je izvedba močnih napadov z boka postalo žarišče njegovega načrtovanja. Leta 1905 oziroma 1906 je Schlieffen vztrajal pri takojšnjem napadu na Francijo, kot obliki preventivne vojne. Pri tem je imel v mislih, da je Rusijo pravkar porazila Japonska, Francija pa je bila vpletena v maroško krizo.

Schlieffen je želel posnemati Hanibala, tako da bi izzval odločilno bitko, pri kateri bi uporabil mogočno in številčno vojaško silo ter z enim dejanjem prišel do hitre in dokončne zmage. Zavzel je stališče, da bi morali najprej poraziti Francijo, spopadu z Rusijo bi se v tem času izogibali.

Edinstvenost Schlieffnovih načrtovanj je bila, da je bil v nasprotju z dotedanjo prevladujočo nemško vojaško usmerjenostjo, ki je v pretežni meri izhajala iz dela generala in vojaškega teoretika Carla von Clausewitza (*O vojni*, 1832) ter strateške miselnosti generala in načelnika nemškega generalštaba Helmuta von Moltkeja st., usmerjen v strategijo uničenja in izčrpanja, medtem ko je Moltke st. sledil cilju nevtralizirati nasprotnika, Clausewitz pa konceptu, ki je dajal prednost operativnemu poveljstvu in ideji nenehnega gibanja oziroma pomikanja naprej z namenom uničenja nasprotnika.

Schlieffnov zadnji načrt je močno spremenil njegov naslednik Helmut von Moltke ml. v času 1. svetovne vojne. Moltkejeve spremembe, ki so vključevale zmanjšanje številčnosti napadajoče armade, so bile označene kot ključna napaka in odgovor na vprašanje, zakaj Nemčija ni dosegla hitre zmage.

S porazom Nemčije leta 1918 so nemški militaristi prav Schlieffnov zadnji načrt krivili kot pomanjkljiv in vzrok za njihov poraz. Zmagoviti zavezniki so gledali na načrt kot izvor nemške agresije zoper nevtralne države. Tudi zaradi tega je postal osnova za vojno krivdo. Tako Schlieffnovi načrti kot tudi njihova kasnejša predelava s strani Moltkeja ml. sta bila shranjena v Potsdamu, v Reichsarchivu, dostop do dokumentov pa je bil strogo omejen. Le-ti so bili nato v britanskem bombardiranju 14. aprila 1945 uničeni, ohranile so se le študije načrtov. Gerhard Ritter, nemški zgodovinar, je te študije objavil leta 1956 in prišel do lastnega zaključka, da je bil

Schlieffnov zadnji načrt prioriteta nemške doktrine pred 1. svetovno vojno. Dodatni povzetki, ki so jih odkrili v naslednjih desetletjih, odpirajo nove razprave o resničnih namenih Schlieffna in izvajanja njegovega načrta.

2 HIPOTETIČNO-METODOLOŠKI OKVIR

2.1 OMEJITVE IN PREDPOSTAVKE

Schlieffnovo načrtovanje naj bi kot tako dokazovalo, da je Nemčija načrtovala agresivno vojno in si zasluži biti glavni krivec vojne. To stališče utrjuje Versajska mirovna pogodba v svojem 231. členu, ki ga večina (vendar številni ugovarjajo) opredeljuje kot klavzulo vojne krivde. Tako Schlieffnov zadnji vojaški načrt sam, kot tudi klavzula vojne krivde, sta umeščena v večino zgodovinskih učbenikov in učnih načrtov, vendar nekateri zgodovinarji z ameriškim vojaškim zgodovinarjem Terencem Zuberjem na čelu opozarjajo na to, da bi bilo zgodovinska dejstva v zvezi s Schlieffnovim vojaškim načrtovanjem potrebno znova preučiti. Zuber v svojem odmevnem delu Izum Schlieffnovega načrta zapiše: »Nobene takšne stvari, kot je Schlieffnov načrt, ni bilo.« ter poudarja, da je bil dokument, ki ga zgodovina obravnava kot vojaški načrt, v resnici zgolj memorandum. Z zapisom naj bi Schlieffen pravzaprav demonstriral, v kako nevarnem vojaškem položaju se Nemčija nahaja, ter poskušal apelirati za večja finančna vlaganja v vojsko, zlasti v smislu povečanja števila vojakov. Ne glede na to, ali je Schlieffnovo vojaško načrtovanje, zlasti njegov zadnji zapis, izvorno res zgolj politični dokument in ne namensko strateško gradivo, ga obravnavam s strateškega vidika.

2.2 NAMEN IN CILJI

Namen diplomskega dela je prikazati razvoj Schlieffnove vojaške miselnosti in njegov vpliv, ki ga je imel na razvoj vojskovanja ter na razvoj dogodkov v vojaški zgodovini. V ta namen zastavljam naslednje cilje diplomskega dela:

- analizirati Schlieffnove vojaške načrte;
- analizirati geostrateške, politične in družbene vzroke zanje;
- analizirati načrtovanje in modifikacije načrtov.

2.3 HIPOTEZE

H 1: univerzalen in enoznačen Schlieffnov načrt vojskovanja nemške vojske pred 1. svetovno vojno pravzaprav ni obstajal. Šlo je za serijo različnih simulacij vojaških pohodov, vojnih iger in strateških razmišljanj.

H 2: Hitra končna zmaga v vojni v začetku 20. stoletja je bila bolj težnja oziroma želja (nemškega) generalštaba kot pa odraz realnih ocen bodočega vojskovališča.

2.4 UPORABLJENA METODOLOGIJA

Analiza pisnih virov in zgodovinska metoda: s to metodo sem analiziral relevantno dokumentacijo in vire, ki so osnova predstavljene tematike diplomskega dela. Opiral sem se na relevantne zgodovinske vire in sledil cilju, da so ugotovitve ter zaključki podprti s preučevanjem čim večjega števila dokumentacije (angloameriških, nemških ter srbohrvaških virov).

Zgodovinsko-primerjalna metoda: s to metodo primerjam nemško vojsko z ostalimi največjimi vojskami v Evropi. Primerjam Schlieffnovo načrtovanje in vojaška, politična, geostrateška ter družbena izhodišča zanje in predpostavke obstoja Schlieffnovega načrta ter njegovega vpliva. Prav tako analiziram uresničitev njegovega načrtovanja.

Deskriptivna metoda: uporabljam jo za prikaz in opis načrtovanja ter razvoja Schlieffnovih načrtov in spremljajočih okoliščin.

2.5 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

Obhodni manever je oblika manevra enot kopenske vojske ali vojne mornarice, ki se razvije ob enem ali obeh bokih nasproti vojskujočih se sil ali v njegovem ozadju. Lahko je enostranski ali obojestranski. Sile, ki izvajajo obhodni manever, so najpogosteje v neposredni operativno-taktični povezavi z enotami, ki delujejo na fronti. Kot specifično obliko manevra ga običajno uporabljajo glavne enote in številčno ter tehnično prevladujoče sile, najpogosteje pri napadu oziroma pri ofenzivni operaciji, ko sta eden ali oba boka nasprotnika nezaščitena. Ob koncu 19. stoletja se

obhodni manever priporoča kot osnovna oblika manevra pri taktično-operativnih pravilih vseh evropskih armad. (Gažević 1973, 229)

Bitka je odločilen udar nasproti vojskujočih si strateških skupin. Rezultat bitke vpliva na izid določene etape vojne oziroma na potek vojne v celoti. Glede na okolico, v kateri se izvaja, je lahko bitka kopenska, morska, zračna ali kombinirana. Ob koncu 19. stoletja, zlasti v času 1. svetovne vojne, je namesto ene same, v vojni prihajalo do več bitk, običajno na pomembnih strateških smereh in v okviru pomembnih strateških operacij kot njihova najpomembnejša etapa. Pri pojmu bitka ni pomembna velikost oboroženih sil, ki v njej sodelujejo, temveč predvsem rezultat in posledice, ki iz bitke izhajajo. (Gažević 1970, 622)

Vojaška operacija je najvišja oblika bojnega delovanja, s katero se izvajajo in usmerjajo boji za doseganje strateških ter operativnih ciljev. Na strateškem nivoju jo izvajajo strateške ali strateško-operativne skupine, na operativnem nivoju pa operativno-taktične skupine. Glede na način bojnega delovanja je lahko napadalna (ofenzivna) ali obrambna (defenzivna). V prostoru jo izvajajo kopenske, zračne in pomorske sile. Njeni rezultati po obsegu delovanja so lahko strateški ali operativni. (Ratković in Petrović 1981, 361)

Vojaški načrt je program izvrševanja določenih operativno-taktičnih ali strateških del. Pri izdelavi sodelujejo vsa poveljstva, štabi, vojaški rodovi in službe. Pripravlja se grafično, v obliki skic, na karti, v pisani obliki in kombinirano. (Ratković in Petrović 1981, 396)

Načrt operacije je dokument, na podlagi katerega se izvršujejo odločitve poveljnikov za pripravo in izvrševanje operacije. Sestavljen je iz osnovnega dela in prilog. Osnovni del predstavlja značilnosti nasprotnika in njegova koncentracija enot, osnovna ideja razvoja operacije, razporeditev enot, teritoriji delovanja in tako dalje. Priloge predstavljajo načrte uporabe obveščevalnih enot, enot protiletalske obrambe, protioklepni enot, načrt uporabe letalstva in tako dalje. Namenjen je poveljniku in poveljniškim strukturam za poveljevanje ter se mora neprestano aktualizirati in dopolnjevati. (Ratković in Petrović 1981, 397)

Strategija je sistem znanj in veščin (teorija in praksa) o pripravi ter vodenju vojn in uporabi sile z namenom ustvariti vojaške, politične ali ekonomske cilje. Predmet strategije so zakonitosti vojne, predvsem njenega ključnega elementa – oboroženega spopada. V sklopu vojaških veščin je strategija vodilna veja, ki usmerja operatiko ali operativno veščino in taktiko v skladu s splošnimi načeli vojne ter vojaške doktrine. (Gažević 1975, 171)

Generalštab je organ ministrstva za obrambo oziroma vrhovnega poveljstva oboroženih sil, ki opravlja operativno-strateške naloge pri sestavi, organizaciji in uporabi oboroženih sil v skladu z vojaško-političnimi cilji države. V miru oblikuje obrambo države (vodenje vojne), izdelava vojne načrte, razvija vojno doktrino in strategijo, koordinira razvoj infrastrukture za vodenje vojne ... V času vojne kot štab vrhovnega poveljstva spremlja in preučuje situacijo na bojiščih, sprejema in izvaja odločitve za vodenje operacij, nadzira realizacijo direktiv vrhovnega poveljnika, analizira vojne izkušnje in dognanja. Kot najvišja vojaška institucija in specifičen organ vrhovnega poveljstva se pojavi v 17. stoletju predvsem v armadah evropskih držav (Francija, Prusija, Avstrija in Rusija). (Gažević 1972a, 178)

3 ALFRED VON SCHLIEFFEN

Alfred von Schlieffen je bil rojen 28. 2. 1833 v plemiški pruski družini kot sin pruskega častnika. Sprva ni kazal interesa, da bi se pridružil vojski. Zaradi tega se ni vključil v tradicionalno prusko kadetsko akademijo, temveč se je vpisal na študij prava v Berlinu. Leta 1853 je nastopil služenje vojaške obveznosti in bil nato izbran za častniškega kandidata ter tako začel s svojo dolgo vojaško kariero. Leta 1854 se je kot podporočnik pridružil 2. gardnemu polku. Na priporočilo svojih komandirjev je bil pri 25-ih letih sprejet v vojaško šolo, kjer je leta 1861 diplomiral s častmi. Leto kasneje je bil dodeljen topografskemu uradu generalštaba. (Dupuy 1977, 128)

Leta 1865 je bil vključen v generalštab in kot generalštabni častnik sodeloval v vojnah med leti 1866 ter 1870–1871. Med prusko-avstrijsko vojno leta 1866 in francosko-prusko vojno v letih 1870–1871 je deloval kot častnik v pruskem konjeniškem korpusu. Prvič je aktivno sodeloval v bitki pri Königgrätzu leta 1866. Tudi iz te bitke je povzel taktiko obhodnega manevra, ki je bila od takrat dalje stalnica njegove taktične doktrine, čeprav je v strateškem smislu dosledno dajal prednost protiofenzivam, pri čemer je izhajal iz svojega razumevanja terena in upoštevanja ocene pruskega generala ter vojaškega teoretika Carla von Clausewitza o nenehno padajoči moči napada. (Dupuy 1977, 129)

Med francosko-prusko vojno je poveljeval manjši armadi v dolini Loire. Frederik I., Veliki vojvoda Badna, ga je nato povišal v majorja in vodjo oddelka za vojaško zgodovino. Od leta 1876 do leta 1884 je bil poveljnik 1. gardnega bataljona, kjer je služboval ob Helmuthu von Moltkeju st. in Alfredu von Walderseeju. (Dupuy 1977, 130) Konec leta 1886 je bil povišan v generalmajorja. Leta 1888 je postal generalpolkovnik in pet let kasneje general konjenice. Od leta 1891 do leta 1905 je bil načelnik generalštaba. Avgusta leta 1905, pri starosti 72 let, po skoraj 52 letih delovne dobe, se je Schlieffen poškodoval, zaradi česar ni bil več sposoben za bojevanje v bitkah. Leto kasneje se je upokojil. (Curtis 2003a, 56)

Med upokojitvijo je Schlieffen ohranil velik interes v svoje vojaške načrte. Njegov vpliv na nemško vojaško politiko se je vidno zmanjšal. Opazoval je, kako je Helmuth von Moltke ml. naredil številne modifikacije njegovemu zadnjemu načrtu, predvsem z zmanjšanjem desnega krila in z oženjem velikega obkolitvenega obroča. Podporniki Schlieffnovega načrta so (bili) prepričani,

da če bi bil le-ta izpeljan natančno po zadnji predlogi Schlieffna, bi Nemčija dobila 1. svetovno vojno v prvih petih mesecih.

Alfred von Schlieffen je umrl 4. januarja 1913, le 18 mesecev pred izbruhom 1. svetovne vojne.

3.1 DELO

Med svojim petnajstletnim vodenjem generalštaba je Schlieffen izvedel več reform in modernizacij znotraj nemške vojske, napisal več del na temo vojaške zgodovine in vojaških veščin ter pomembno vplival na nemško vojaško doktrino v obdobju pred 1. svetovno vojno. Med novostmi, ki jih je Schlieffen uvedel v praksi, so denimo težka, mobilnejša artilerija in nova pehotna pravila, večje število mitraljezov, moderna signalna oprema, nekaj motoriziranih transportnih vozil in tako dalje. Za njegovo najpomembnejše delo, poleg samega vojaškega načrtovanja, velja razprava o Hanibalovi bitki z Rimskim imperijem v bitki pri Kanah (216 pr. n. št.), s katero je poskušal razjasniti koncept obhodnega manevra in druge osnove vojskovanja ter štabni akademiji zagotoviti učni dokument.

Velik vpliv na razvoj Schlieffnovih idej in njegovo delo je imelo dejstvo, da sta Francija in Rusija leta 1894 sklenili zavezništvo (pred tem sta leta 1891 državi podpisali tajni sporazum o obrambni zvezi, ki sta ga naslednje leto utrdili z vojno konvencijo) in je zato Nemčija morala posledično upoštevati morebitno vojno na dveh frontah hkrati. Schlieffen je pri tem predvideval, da bo vojna zaradi velikih stroškov vzdrževanja množičnih armad kratka ter da se je najbolj smiselno najprej osredotočiti na Francijo, ki je bila pri mobilizaciji hitrejša od Rusije in se nato, po njenem porazu, preusmeriti na vzhod. Strateški koncepti Schlieffnovih idej posledično slonijo zlasti na prizadevanju ustvariti hitro in agresivno imperialistično politiko takratne Nemčije. Njegova osnovna ideja ob tem je, da je popolna zmaga v vojni dosegljiva le s strategijo hitrega uničenja nasprotnika. Schlieffen je pri tem razvijal način izvajanja operacij Moltkeja st. in pri tem prišel do zaključka, da je najvišja stopnja vojne večine dvostranska obkolitev, ki se zaključi z uničenjem obkoljenega nasprotnika.

Schlieffen, znan zlasti kot vojak in strateg, se ni maral vpletati v politične afere. Bistveno bolj aktivno se je vključeval v delo generalštaba, kar je zajemalo pripravo vojnih načrtov in vzdrževanje

nemške vojske ter njeni stalni pripravljenosti na vojno. Veliko pozornosti je posvečal tudi urjenju, vojaškemu izobraževanju in sprejemu ter prilagajanju moderne tehnologije za uporabo v vojaške namene in v namene strateškega načrtovanja. (Curtis 2003b, 129) Kot eno izmed svojih glavnih nalog je Schlieffen izpostavil tudi pripravo mladih častnikov na prihajajočo vojno, pri čemer se je osredotočal predvsem na to, da bodo le-ti sposobni načrtovati, sprejemati odločitve ter hitro ukrepati. V ta namen je prirejal številne simulacije vojnih iger in vojnih pohodov. (Dupuy 1977, 133)

3.2 SCHLIEFFNOVA PRIZADEVANJA

Ena od ključnih težav nemške vojske je bila po Schlieffnovi oceni nizka stopnja nabornštva, ki je takrat znašala 55 %, v nasprotju s Francijo, ki je istočasno stopnjo vzdrževala pri 80 %. Francosko zavezništvo z Rusijo leta 1894 je to neravnovesje še poslabšalo. Schlieffen je opozarjal, da nemške taktične in operativne sposobnosti ne bodo mogle nadomestiti takšnega primanjkljaja. Njegovo nenehno prizadevanje je bilo sprožiti univerzalno nabornštvo in, kolikor bi bilo le mogoče, povečati število bojnih enot na račun usposobljenih rezervistov. (Zuber 2002, 138–139)

Vendar pa Schlieffen ni bil zadolžen za politiko nabornštva, ki je bila v pristojnosti Vojnega ministrstva in posledično odvisna od proračunskih pooblastil parlamenta, Reichstaga. Ker politika in gospodarstvo v času miru vojski nista namenjala večjega obsega sredstev, kot je to pričakoval Schlieffen sam, se je le-ta zatekel k ustvarjanju množice novih enot v času vojne, ko bi moral sam prevzeti poveljevanje. (Zuber 2002, 139)

Od junija 1891 dalje je Schlieffen začel s prizadevanji za preoblikovanje nadomestnih bataljonov v manevrske enote v velikosti brigad, vendar je imel njegov model veliko pomanjkljivosti. Te enote namreč niso bile kohezivne in usposobljene za boj, prav tako pa nadomestne enote ne bi bile dejansko sposobne nadomestiti žrtev aktivne vojske. Ker Vojno ministrstvo ni imelo namena ustvarjati takšnih oboroženih enot praktično brez opreme in poveljevanja oziroma nadzora, niti ni bilo pripravljeno prevzeti političnih stroškov, je zavrnilo Schlieffnove predloge in do leta 1911 se ni zgodilo nič. Šele šest let po Schlieffnovi upokojitvi je bilo po prizadevanjih nemškega generala Ericha Ludendorffa vključenih novih šest nadomestnih divizij. (Zuber 2002, 139)

Schlieffen je svojo idejo o nadomestnih enotah v bitki ohranil tudi kot enega od temeljev za načrt iz konca leta 1905 oziroma začetka leta 1906, imenovanega Memorandum, ki pravzaprav ni bil pravi vojaški načrt, saj se je Schlieffen upokojil konec leta 1905 in 96 divizij, ki bi morale izpolniti ta načrt bojevanja na eni fronti, nikoli ni obstajalo. Namreč, še leta 1914 je imela Nemčija zgolj 79 divizij, od katerih je bilo 68 razporejenih na zahodu države. Ta načrt naj bi bil na podlagi tega torej zgolj prikaz, kaj bi Nemčija lahko dosegla, če bi resnično sprožila univerzalno naborništvo. (Zuber 2002, 139)

3.3 SCHLIEFFNOVO VOJAŠKO NAČRTOVANJE

Temelj Schlieffnovega vojaškega načrtovanja je zagotovo strateški protinapad oziroma prepričanje o veliki moči napada v kontekstu defenzivnih operacij. V razmerju do francosko-ruskega zavezništva je bila nemška vojska številčno bistveno šibkejša, zato bi bila ofenzivna strategija proti enemu oziroma obema nasprotnikoma nesmiselna, celo samomorilska. Po drugi strani je Schlieffen ob tem menil, da lahko nemška vojska v hipotetičnem protinapadu zoper francosko ali rusko vojsko dobro izkoristi nemško železnico in to tako, da najprej porazi eno vojsko, nato pa dovolj hitro znova zbere svoje čete, da realizira protinapad proti drugi vojski. (Holmes 2014, 205)

Generalštabni pohod Vzhod (vojna simulacija) iz leta 1901 je sledil generalštabnemu pohodu Zahod iz istega leta, v katerem francoska vojska napade skozi Belgijo in Luksemburg ter je odločilno poražena s protinapadom na levem bregu reke Ren, v bližini belgijske meje. Ta defenzivna zmaga je tista, na katero se je zanašal in skliceval, ko je Schlieffen govoril o potrebi in nuji premagati sprva enega ter se nato obrniti proti drugemu nasprotniku in ga premagati. Pri tem je vztrajal, da bi morala nemška vojska počakati nasprotnika, ki bi se pojavil izza svojih obrambnih utrd. (Holmes 2014, 205)

Schlieffen je sicer prepoznal potrebo po ofenzivnem načrtovanju. Da je kljub temu ostajal predvsem pri razvijanju in poudarjanju defenzivne taktike, je bilo pogojeno zlasti z omejenimi kapacitetami nemške vojske. Taktični načrt, ki je temeljil na uporabi brutalne sile zoper francosko obrambo na francosko-nemški meji, je tako razvil že leta 1897 na podlagi predhodnega načrta iz leta 1894. Temelj njegovega pristopa je bilo pri tem vseskozi zavedanje o omejitvah ofenzivnosti

nemške vojske in zmožnosti strateških manevrov. (Dupuy 1977, 135) Da bi ta manever dejansko uspelo uresničiti in izboljšati možnosti končnega uspeha, bi morala Nemčija, po njegovi oceni, obrambno linijo obiti na severu ter se osredotočiti na njeno uničenje v smeri sever–jug, začevši z Verdunom. (Walter 1967, 132)

Leta 1905 oziroma leta 1906 je Schlieffen izdelal načrt, imenovan Memorandum. Ta načrt se je osredotočal na izolirano francosko-nemško vojno, ki ne bi vključevala Rusije. Sam načrt je bil v osnovi tako nedodelan, da še ni upošteval vprašanj zalog in dejanskega stanja vključenih enot. Schlieffen je tako pri načrtovanju celo predpostavljaj, da bi Nemčija morala mobilizirati vsaj še 100.000 poklicnih vojakov in 100.000 nadomestnih vojakov, kar je znatno presegalo takratne nemške kapacitete. Poleg tega naj bi se Nemčija v napadu zanašala tudi na avstro-ogrske enote, ki bi jih poslali v obrambo nemške Alzacije in Lorene. Nemška vojska naj bi se po tem pomaknila skozi nizozemsko provinco Maastricht in severno Belgijo ter s tem zavarovala južno Belgijo in Luksemburg, kar bi delovalo kot bočna obramba tako pri zaščiti Nemčije kot pri zaščiti glavnih sil pred francosko ofenzivo. (Zuber 2002, 212–219)

Posebej zanimiv je načrt zadnje faze operacije, ki prikaže Schlieffnovo genialnost in ki ga je Schlieffen oblikoval na zavedanju o izjemni moči francoske druge obrambne linije. Francija bi lahko namreč kot izjemno močno obrambno linijo uporabila obrambni sektor Verduna in Marne, pri čemer bi morala Nemčija Francijo prisiliti k umiku z Marne ali vsaj zavarovati most prek reke Marne oziroma Sene ter s tem preprečiti velike izgube druge nemške operacije. Schlieffen je zaradi tega vztrajal, da mora Nemčija Seno prečkati zahodno od Pariza ter Francijo prisiliti k umiku z najzahodnejših pozicij Marne. S tem manevrom bi po njegovih predvidevanjih Nemčija lahko obkolila Pariz. (Zuber 2002, 212–219)

Schlieffen je v glavnini svojih načrtovanj sledil svojim osebnim preferencam favoriziranja protinapada ter poudarjal, da ima Nemčija v primeru francosko-ruskega napada najboljše možnosti z defenzivno strategijo. Pri tem moramo vedeti, da je njegova defenzivna strategija temeljila na izjemno ofenzivni drži. Schlieffen je navsezadnje menil, da uničenje nasprotnikovih enot, ki napadajo, zahteva obkolitev nasprotnika z vseh strani ter ga na tak način prisiliti k predaji. Poudarjal je, da se napadalca ne sme zgolj potiskati nazaj na njegove meje, temveč ga je potrebno

pregnati na lastno ozemlje ter ga premagati na domačem teritoriju z napadom z boka in od zadaj. V zvezi s tem je pri interpretaciji Schlieffnovih načrtovanj potrebno upoštevati, da Schlieffen defenzivo pogosto uporablja v tem kontekstu, torej v kontekstu protinapada v defenzivi, in ne v pomenu defenzive kot take. (Holmes 2014, 206)

4 PROBLEMATIKA VOJAŠKEGA NAČRTOVANJA V EVROPI OB KONCU 19. IN V ZAČETKU 20. STOLETJA

Na prelomu 19. stoletja so se v Evropi stopnjevale napetosti med vodilnimi državami, hkrati pa je veljalo, da je na kontinentu v zadnjih tridesetih letih pretežno prevladoval mir. V začetku 20. stoletja je bila vojna razumljena kot sestavni del uveljavljanja in širjenja interesov države. V primeru, da je država hotela, da je vojna uspešen instrument državne politike, je vojaško načrtovanje predstavljalo pomemben del priprav na vojno. V okviru državne politike je bila vojna legitimno sredstvo širjenja državnih interesov in reševanja konfliktov. (Guštin 2015, 79)

V tem obdobju je imela vojna dve ključni dimenziji: politično-vojaško, pogosto označeno tudi kot koncept velike strategije, ter vojaško dimenzijo, ki je razvijala idejo oziroma koncept velike strategije skozi operativno vojaško načrtovanje. Ključno je, da je bil od druge polovice 19. stoletja politični vpliv na vprašanje, zakaj in kdaj začeti vojno, odraz nove dobe ter novih demokratično-meščanskih vlad (Clark 2013, 168–204). Tudi zaradi tega je bil v odločanje vključen širši krog ljudi, od vrha izvršilne oblasti, ministrstva za obrambo in zunanje zadeve, predsednika ter monarhov. Tudi vpliv najvišjih vojaških struktur, načelnikov generalštabov in mornaric ni bil zanemarljiv. Prav ti so, pri različnih velesilah seveda različno, uživali precejšnjo podporo civilne sfere, zlasti ministri, zadolženi za vojsko in mornarico. (Guštin 2015, 80)

Nepogrešljiv del velikih strategij so bila tudi (vojaška) zavezništva: Trojna zveza (Nemčija, Avstro-Ogrska, Italija) in Entente Cordiale (Srčna zveza med Veliko Britanijo in Irsko ter Francijo, kasneje tudi Rusijo) sta temeljili na državnih interesih velikih sil, ki so presegale zgolj vojaški vidik povezovanj. Prav zaradi povezovanj je vojaško načrtovanje postalo veliko bolj kompleksno, saj je moralo odgovoriti na zahteve po vojskovanju z več državami hkrati: Nemčija proti Rusiji in Franciji, Rusija proti Nemčiji ter Avstro-Ogrski, Avstro-Ogrska proti Italiji, Srbiji in Rusiji. (Guštin 2015, 81)

4.1 VOJAŠKA STRATEGIJA

Ravnotežje med ceno vojskovanja, tehnološkega napredka in politične vzdržnosti vojne je vsililo idejo o hitri ter učinkoviti vojni, ki ne bi imela prevelikih posledic na družbo. Osnove strateških

zamisli so vključevale veliko število vojakov in posledično torej uporabo velikega števila moške populacije v vojaške namene. Hiter razvoj vojaške tehnologije je zahteval tako konkretno finančno podporo kot tudi velike zaloge vojaške opreme, streliva, hrane, primerne za množične vojske. (Ropp 2000, 202–203) Vse to je vodilo v vojaško načrtovanje s poudarkom na hitri, časovno omejeni, vendar usmerjeni kampanji, kjer bi državne vojske uporabile vse svoje prednosti, zmogljivosti in vire. Prav zato so ofenzivni elementi vojskovanja popolnoma prevladali. Na podlagi naštetih dejavnikov in pridobljenih izkušenj iz predhodnih vojn so vojni načrtovalci predvideli vojno kot zaporedje manevrov. Zato so, kljub številčnosti vojske, potrebovali hitro premikajočo se vojsko, ki bi bila sposobna hitro doseči ključne vojaške cilje. (Guštin 2015, 82) Da bi to dosegli, sta bila bistvena načrt mobilizacije in v nadaljevanju operativni načrt pohoda oziroma razporeditve sil. Prav mobilizacija je postala pomembna vojno-logistična operacija, ki je terjala natančno načrtovanje že v času miru, hkrati pa je bila načrtovana v kontekstu posameznih vojnih načrtov oziroma vojnih koalicij.

Koncept množičnih armad je temeljil na sposobnosti posamezne države, da zagotovi orožje in opremo za vojske sto tisočih vojakov in še večjega števila rezervistov ter njihovo hitro premeščanje, kot tudi shranjevanja velikih količin hrane in vojaške opreme ter njihove distribucije do armad v času bojevanja. V tem kontekstu je železnica postala ključna rešitev ter najpomembnejša osnova vojaškega transporta. Vojaška in javna železniška omrežja so bila načrtovana glede na vojaške strateške cilje ter v podporo vojnim pohodom. (Guštin 2015, 82)

Vojaška strategija je bila strokovna vojna veda, ki je zaposlovala vodilne in odgovorne strukture armad vseh držav. Helmuth von Moltke st. in njegov naslednik na mestu načelnika generalštaba nemške vojske Alfred von Schlieffen sta bila najbolj vplivna vojna stratega iz tega obdobja. Vojaški strategji, opirajoč se na izkušnje zadnjih vojn in na napredek v tehnologiji orožij, so načrtovali vojne s poudarkom na hitro premikajočih se armadah, ki bi bile sposobne hitro uresničiti ključne vojaške cilje. V skladu s Schlieffinom bi morala biti odločilna bitka, ki bi sledila obhodnemu manevru, prav tako hitra. Tako je načrtoval zmago v potencialni bitki za Pariz v šestih tednih: 39 dni za obkolitev Pariza in 42 dni za kapitulacijo Francije. Vsi glavni strategji evropskih velesil so se strinjali, da so balkanske vojne potrdile njihova prepričanja, da bodo naslednje vojne

odločilne, hitre in da bodo temeljile na manevrski sposobnosti vojsk ter da bodo izhodiščne pozicije ključne. (Guštin 2015, 83)

Strateški koncept oziroma strategija izčrpavanja, ki jo je izpostavljala vojni zgodovinar ter član nemškega parlamenta Hans Delbrück, je bistveno manj izstopala. Delbrück je gradil na Clausewitzovem konceptu omejenega vojskovanja, vendar te strateške ideje niso predstavljale nikakršne konkurence prevladujočemu konceptu totalne zmage v bitki. (Guštin 2015, 84)

Vojskovanje je bilo na začetku stoletja prepoznano kot reševanje kompleksnih operacij, ki so vključevale ne le vojaške, temveč tudi organizacijske elemente. Način, kako se bo odvijala naslednja vojna, je bil v osnovi neznanka. Generalštabi so zaradi tega morali zgraditi primerne sisteme, vendar hkrati niso morali zagotovo vedeti, ali so njihovi vojaški načrti utopični ali realistični. Tudi pogoste vojaške vaje odgovora na to vprašanje niso dale. Množične armade so bile opisane in poudarjene le v mobilizacijskih načrtih. (Guštin 2015, 85)

Gospodarska moč držav je temeljila na domači proizvodnji in na dohodku iz kolonij, vendar se je odražala večinoma v industrijski proizvodnji. Le-ta je najhitreje rasla v Rusiji, 5,72 %, medtem ko je bila v Veliki Britaniji 2,11 %, v Nemčiji pa 4,5 %. Gospodarska moč se ni odražala le v tem, koliko denarja je šlo za proizvodnjo orožja, temveč tudi v skupnih odhodkih za vojsko. Zagotoviti zadostno materialno osnovo za vojskovanje, je bil eden od ključnih in neizogibnih dejavnikov vojaške pripravljenosti. (Guštin 2015, 86)

4.2 VOJAŠKE POVEZAVE IN STRATEGIJA BODOČIH VOJN

Trdne geopolitične pozicije velikih sil in njihove medsebojne napetosti so ustvarile tako okvir vojnega načrtovanja kot tudi vojnih strategij. V tem kontekstu so vzpostavile tudi zavezništva. Nemško-avstrijsko vojno zavezništvo je bilo vzpostavljeno že leta 1879, po berlinskem kongresu kot del nemške varnostne arhitekture. Dvojnemu zavezništvu se je leta 1882 pridružila Italija, s čimer je nastala Trojna zveza. V naslednjem letu se je zvezi pridružila še Romunija. Zveza je izgubljala ključni namen, potem ko so posamezne članice prav tako sklepale delna zavezništva oziroma dogovore z nekaterimi članicami Entante. (Guštin 2015, 87)

Odnosi med Rusijo in Francijo so bili logična posledica francoskega poraza leta 1870–71, a uradno sta zaveznitvo državi sklenili šele leta 1892, potem ko je Nemčija zavrnila, da bi sporazum razširila tudi z vključitvijo Rusije leta 1890. Leta 1904 sta sporazum sklenili še Francija ter Velika Britanija, tri leta kasneje pa še Rusija in Velika Britanija, kar je bilo moč opaziti v skupnem vojaškem in političnem zaveznitvu, znanem kot Entente cordiale. (Clark 2013, 124–141)

V trenutku, ko se je Francija povezala z Rusijo, je Nemčija morala rešiti problem hkratnega bojevanja na dveh frontah. Schlieffnova strategija je vključevala operativno vojaško načrtovanje na dveh frontah, kar je bilo za Nemčijo, ujeto med Francijo in Rusijo, breme. Podobno kot nemški načrt so tudi avstro-ogrske operacije vključevale vojskovanje na dveh frontah: proti Rusiji in Srbiji. Hkrati je bilo potrebno rešiti tudi vprašanje preventivne vojne proti (zavezniški) Italiji, zaradi česar so bili avstrijski vojni načrtovalci pred težko nalogo: osredotočiti se na tri načrte (Rusija, Italija, Balkan, kot tudi kombinacijo vseh). (Guštin 2015, 88)

Francoski načrti so bili defenzivno naravnani že dlje časa in so poskušali odgovoriti na vprašanje, kako preprečiti nemški vojski, da bi prišla do Pariza, kot se je to zgodilo leta 1871. Tudi vojaški sporazum z Rusijo ni znatno spremenil teh načrtov, čeprav je sicer izboljšal strateški položaj Francije. Rusija je imela dve močni nasprotnici na dolgi meji med Poljsko in Črnim morjem: Avstro-Ogrsko in, po sporazumu s Francijo, tudi Nemčijo. Kot velika država, ki je v vojaškem smislu zaostajala, se je odzvala različno. Njen prvi vojaški načrt, imenovan Miljutinov obroč, je bil osnovan v 90-ih letih 19. stoletja in je ostal v veljavi do leta 1910. V osnovi je bil defenziven, vendar je v drugi fazi vključeval tudi protiofenzivo (pomanjkljivo železniško omrežje ni omogočalo razporeditev zadostnega števila vojakov na meje, da bi lahko izvajali ofenzivne operacije v začetni fazi vojne). (Guštin 2015, 90)

4.3 REŠEVANJE NARAŠČUJOČIH KONFLIKTOV Z VOJNO

Prepričanje, da bi bilo naraščajoče konflikte potrebno rešiti s pomočjo vojne, je raslo. Sistem ravnotežja moči je bil glavno vodilo mednarodnih odnosov. Hkrati je potrebno razumeti dvoje: velike sile so se ena od druge počutile ogrožene, kar je imelo za posledico splošno prepričanje, da je vojna neizogibna. To je vodilo v komaj obvladljivo mednarodno krizo in končno privedlo v

izbruh vojne, vse podprto z idejo in s splošnim mnenjem, da so vojne obvladljive skozi vojaško planiranje ter da je rezultate vojne mogoče predvideti. (Guštin 2015, 91)

Vprašanje vojne pa je imelo tudi notranjo dimenzijo. Vojne so imele pogosto za posledico notranjepolitične težave in destabilizacijo držav. Dve desetletji pred 1. svetovno vojno je bila opozicija političnim in državnim elitam v vseh evropskih velesilah podobna, poosebljala pa so jo delavska gibanja in njihovi politični predstavniki, večinoma socialdemokratske stranke. Večina najpomembnejših delavskih strank se je zavzemala za parlamentarni politični sistem. V letih pred vojno je v visoki strateški politiki prevladalo prepričanje, da ne bo notranje opozicije oziroma nasprotovanja vojni. Državne elite so potrebovale podporo prebivalstva, da bi zagotovile uspeh morebitne vojne. Množično izobraževanje in demokratični parlamentarni sistem bi lahko imeli svoje posledice ter domnevno otežile vojno. To ni zgodilo. Propaganda, patriotizem in nacionalizem so bili uspešni ter prebivalstvo je masovno podprlo prizadevanja svojih elit, da zmagajo v vojni. (Taylor 1968, 37–39)

4.4 STRATEŠKE NEGOTOVOSTI NACIJE: PRUSIJA – NEMČIJA, 1871–1918

Prusko-nemška vojska je bila institucija, hkrati preprosta in kompleksna, s strategijo, oblikovano večinoma z izkušnjo treh kratkih vojn za združitev proti Danski, Avstriji in Franciji. Vojska je kot takšna služila monarhiji in državi, njena osnovna naloga pa je bila ohraniti red v konzervativni pruski monarhiji ter hkrati izkazati in zaščititi nacionalne interese večjezičnega nemškega imperija.

Priprava in izdelava strategije je bila v Nemčiji posledica kompleksnega in razpršenega razvoja. Pravzaprav »Rajh« nikoli ni imel »ustanove za celovito vojaško načrtovanje«, sorodno Odboru imperialne obrambe v Britaniji ter Vrhovnemu svetu za vojno v Franciji. Tako se je oblikovanje vojne politike preneslo preko cesarja pruskemu vojnemu ministrstvu, vojnemu kabinetu, generalštabu, mornariškemu uradu, admiralnemu osebju in kanclerskemu kabinetu. (Herwig 1994, 243)

4.4.1 POLOŽAJ IN VPLIV NA VOJSKO

Vojni minister je imel pravzaprav nezavidljiv položaj, saj je imel veliko odgovornost, a malo dejanske moči. Kot aktivni častnik je bil neposredno odgovoren pruskemu kralju (oziroma nemškemu cesarju) za bojno pripravljenost pruske vojske, kot minister pa je bil pooblaščenec Zveznega sveta oziroma vlade (Bundesrata) in je kot tak moral odgovarjati Zveznemu parlamentu (Reichstagu) glede fiskalnih zadev. (Herwig 1994, 243) Parlament, razen potrjevanja vojaškega proračuna vsakih pet oziroma sedem let, nad vojsko ni imel drugega nadzora. Vojaški kabinet, ki je deloval zgolj kot »posrednik« kronanega vladarja, je bil odgovoren za vojaško osebje ter vojaška imenovanja. Generalštab je bil, po ustavi, »prvi svetovalec Vrhovnega imperialnega poveljnika«. Minister za mornarico je bil hkrati aktivni častnik in zvezni uradnik, ki je branil proračunsko politiko v parlamentu. Načelnik admiralnega štaba je, vsaj po teoriji, bil zadolžen za formulacijo državne pomorske strategije. Kancler je bil odgovoren za vse vladne zadeve: podpis državnih dekretov, predstavitev vojaškega in mornariškega proračuna v parlamentu, le redko, če sploh kdaj, pa je bil aktivno vključen v strateško načrtovanje. Tako kot profesionalni vojaki je odgovarjal le cesarju (kralju). (Herwig 1994, 245)

Liberalni reformatorji so prusko vojsko želeli preobraziti v nacionalno milico v skladu s pogledi reformistov iz 19. Stoletja, kot so bili Hermann von Boyen, Neithard von Gneisenau in Gerhard von Scharnhorst. Na drugi strani se je vojska upirala tudi poskusom konservativnih reformistov, kot je bil vojni minister, general Julius von Verdy du Vernois, ki je hotel razširiti splošno vojaško obveznost na maksimalno možno in preobraziti vojsko v »šolo za usposabljanje nacije«. Leta 1911 je 42 % populacije živel na podeželju, ruralni predeli pa so zagotavljali 64 % vseh nabornikov, veliki urbani centri pa le 6 %. (Herwig 1994, 245) Zaradi tega se je nemška vojska leta 1900 znašla pred dilemo. Medtem ko je prepoznala, da je za moderno bojevanje z milijonskimi vojskami potrebno urbano industrijsko zaledje, so njeni voditelji kljub vsemu zavrnili preobrazbo prusko-nemškega družbenega in ustavnega sistema, ki bi zrcalil to potrebo. Namesto tega so leto za letom iskali ravnotežje med zunanjimi strateškimi potrebami države in domačo politično realnostjo. (Herwig 1994, 246)

4.4.2 NOTRANJE OVIRE NA POTI K STRATEGIJI

Nemški kancler Otto von Bismarck je po nemški združitvi 1871 zavrnil strategijo agresivne kolonialne politike. Območje Balkana je prepoznal kot plamenište evropskih afer. Zaradi tega je iskal poti k zmanjšanju vpliva in moči Avstro-Ogrske ter Rusije na tem območju. Leta 1874 je vojaška moč v sled tem ciljem pomenila 400.000 vojakov. Po tako imenovanem Železnem zakonu iz leta 1867 je država stremela k vzdrževanju enega odstotka moške populacije, pripravljenega za boj. Posledično razprava okrog vojske ni bila uperjena k zagotavljanju ustrezne zmogljivosti, temveč k vprašanju, koliko vpliva naj ima parlament nad vojsko.

Ključno je bilo leto 1883. Takrat je vojska oslabilo edino institucijo, ki je dotlej poročala v njenem imenu v parlamentu, in sicer Nemško vojno ministrstvo. General Emil von Albedyll, vodja vojnega kabineta, je imenoval generala Paula Bronsart von Schellendorfa na mesto vojnega ministra pod pogojem, da slednji poda soglasje, da dobi načelnik generalštaba pravico do neposrednega stika s kraljem (oziroma cesarjem). S tem je vojni minister moral odpraviti lastno »divizijo osebja«; prav tako je moral prenesti njene funkcije v povečan vojaški kabinet. Bodoči vodja vojnega ministrstva Vernois je primerjal to reformo s samomorom. Generalštab tako nemškemu vojnemu ministrstvu ni več dopuščal udeležbo pri strateškem načrtovanju. (Herwig 1994, 246)

Druga ključna reforma je sledila leta 1889, ko je pruski kralj (oziroma nemški cesar) Viljem II. svoje vojaške svetovalce združil v »kraljevi štab«, s poveljujočim generalom na čelu – nekaj, kar je bilo dotlej stvar vojnih obdobij. Naraščajoči pomen skupine približno 40 častnikov, ki so imeli neposreden stik do vladarja, je slednjemu pomagala pri želji, da pride do prevladujoče vloge v odnosu do parlamenta in reformistov, ko je šlo za vojaške zadeve. (Herwig 1994, 247)

Decembra 1905, medtem ko je Schlieffen pripravljaj svoj Memorandum, je Viljem II. obvestil kanclerja Bernharda von Bülowa, da država ne mora tvegati vojne v bližnji prihodnosti, ker ne sme odposlati niti enega samega vojaka z nemške zemlje zaradi ogrožanja varnosti in lastnine državljanov pred naraščajočo rdečo grožnjo (leta 1890 je namreč SPD, nemška social-demokratska stranka dobila večino v parlamentu, Viljem II. pa je v njej prepoznal notranjega sovražnika). Strah pred »rdečim spektrom« je Schlieffna prepričal, da se mora Nemčija izogniti dolgi vojni za vsako ceno. (Herwig 1994, 247)

4.4.3 ZUNANJA GROŽNJA

Helmuth von Moltke st. je kljub temu, da se je po francosko-pruski vojni iz Pariza vrnil zmagoslavno, predvideval, da bo največja nevarnost v prihodnosti potencialno francosko-rusko zavezništvo, ki bi terjalo vojno na več frontah. Konec 1870-ih let je Moltke st. predlagal defenzivno-ofenzivno strategijo: Nemčija bi mobilizirala 360.000 vojakov proti Rusiji in 300.000 proti Franciji. Na zahodu je upal, da bi porazil francoske sile na pozicijah v Loreni in Posarju, na vzhodu bi težil k razbitju ruskih sil pri Kaunasu in Varšavi. V obeh primerih bi bili mogoči le omejeni zmagi; diplomaciji bi bilo prepuščeno, da naj sklene tudi mirovni sporazum.

Kalkulacije Moltkeja st. so dopolnjevale Bismarckovo pozicijo. Slednji je namreč bolj kot Rusijo videl Francijo kot nasprotnico v prihodnosti. S tem, ko je zavrnil tako teritorialno širitev kot tudi kontinentalno hegemonijo z Diktatom iz Bad Kissingena leta 1877, je Bismarck sprožil zavezništva, ki so Berlin postavile v diplomatsko središče Evrope: z Avstro-Ogrsko leta 1879, Italijo leta 1882, Romunijo leto kasneje in Rusijo leta 1887. Kljub temu, da Moltke st. ni veliko stavil na zavezništvo z Dunajem in je dvomil v njegovo sposobnost, da bi se zavezali k večjim ofenzivam, je leta 1882 z generalom Friedrich von Beck-Rzikowskyjem sprožil pogovore na štabni ravni, da bi koordinirali avstrijsko-nemško strategijo v primeru vojne. V zaključni analizi je Moltke st. spoznal naslednje: diplomacija sama ne bi mogla zagotoviti nemške šibke pozicije pol-hegemonije v srednji Evropi, v primežu dveh potencialnih nasprotnic, Francije in Rusije. In drugič, dileme vojne na dveh frontah ne bi mogla rešiti nobena preprosta strateško-operativna rešitev. To ugotovitev potrjuje tudi njegova pesimistična kot tudi preroška izjava v parlamentu leta 1890, da bi prihajajoča vojna lahko trajala sedem ali celo trideset let. (Herwig 1994, 251)

Tri ključne stvari, ki so močno spremenile naravo strateškega planiranja v Berlinu, so bile: nastop vladavine Viljema II., preklic sporazuma z Rusijo leta 1890 in pojav majhne skupine ofenzivno-mislečih generalov v generalštabu. Prav slednji so svetovali, da se naj ponovno poišče hitra rešitev in preučevali pretekle bitke z obhodnim manevrom, da bi dali težo svojim argumentom. Svetovali so popolno eksploatacijo nemških nabornih rezerv in zahtevali, naj se da večji poudarek tehnološki in oborožitveni prednosti. Ob vsem tem so zavrnilo diplomacijo kot metodo za doseg cilja in namesto tega začeli z načrtovanjem naslednje vojne v izolaciji.

V le nekaj letih je tako Berlin iz diplomatske prestolnice Evrope in čuvaja zavezništev prešel v »samo-vsiljeno« izolacijo. Francija in Rusija sta izrabili preklic Sporazuma o nenapadanju iz leta 1890 ter skovali najprej vojaško konvencijo in nato še formalno zavezništvo leta 1894. Britanija je reagirala na hitro gradnjo nemške flote tako, da je rešila medsebojne kolonialne spore s Francijo in skupaj podpisala tako imenovano Srčno zvezo leta 1904, ki se ji je tri leta kasneje pridružila tudi Rusija. Balkanska vojna leta 1912 je prinesla poraz nemški zaveznici Turčiji in zmago Balkanski zvezi, ki jo je podpirala nemška nasprotnica Rusija. Posledično je to pomenilo povečanje vojaške moči Srbije. Gledano z nemškega zornega kota je to pomenilo tudi manj avstro-ogrskih sil, razpoložljivih za napotitev proti Rusiji.

Številni dejavniki so tako vplivali na nezmožnost formuliranja koherentne nacionalne strategije: skrb glede zanesljivosti vojske doma, naraščajoči odhodki za mornarico, »parlamentarna skopost«, kolebanje kanclerjev pri uveljavljanju višjih vojaških proračunov, odpoved več zaporednih vlad pri ohranjanju nemške diplomatske pozicije v Evropi in posledična potreba po rekrutiranju vseh razpoložljivih moških potencialov.

5 EVROPSKE VOJSKE

Za drugo polovico 19. stoletja je značilno, da so imele vse evropske države stalne vojske. V večini držav je bila predpisana vojaška obveznost, v nekaterih pa je bila vojska prostovoljna in poklicna (na primer v Veliki Britaniji). Podoba evropskih vojsk, kakršno so v večji meri ohranile vse do prve svetovne vojne, je predstavljena v nadaljevanju.

VELIKA BRITANIJA

Velika Britanija je zaradi neprestanih bojev v kolonijah potrebovala zanesljivo in močno vojsko. Od časov Karla II. (17. stoletje) je številčnost vojske vsako leto določal britanski parlament. Vojak se je vpisal v vojsko za 12 let, službo je lahko podaljšal še za 9 let. Po aktivni službi je nato tri leta pripadal enoti kot rezervist. (Švajncer 1998, 290)

Leta 1872 je bila britanska vojska reorganizirana v 3 gardne polke, 109 pehotnih polkov stalne vojske s skupno 141 bataljoni in strelsko brigado lahke pehote s štirimi bataljoni.

Pehotni polki so imeli večinoma dva bataljona. Bataljon je imel osem stotnij s 604 možmi. Indijski in kolonialni bataljoni so imeli čez 900 mož.

Konjenico je sestavljalo 31 polkov: 3 gardni oklepniki, 7 težkih dragoncev in 21 konjeniških polkov. Le-tega je sestavljalo 8 ali 10 čet. Evropski polk je imel 534 mož in 320 konjev.

Topništvo je sestavljalo 6 brigad konjeniškega topništva (vsaka s 5 baterijami, 805 možmi in 546 konji) in 25 topniških brigad. Od tega je bilo 12 brigad poljskega topništva, vsaka s 7 baterijami, 1133 možmi in 681 konji, ter 13 garnizijskih topniških brigad z enako močjo, med njimi je bila tudi brigada obalnega topništva.

Inženirstvo je sestavljalo 40 čet.

K oboroženi sili sta pripadala posebna prostovoljska milica in prostovoljski korpus, ki so ju lahko uporabili v večji vojni. (Švajncer 1998, 290)

Leta 1875 je imela britanska stalna armada 11.677 oficirjev in 214.254 vojakov. Generalštab je imel 71 oficirjev, konjenica 873 oficirjev in 16.402 moža, pehota 5125 oficirjev in 120.180 mož, topništvo 1420 oficirjev in 33.476 mož, inženirstvo 824 oficirjev in 2354 mož ter administracija 1509 oficirjev in 32.000 mož. Ostanek je bila aktivna rezerva. Rezerva britanske vojske je štela 4806 oficirjev in 536.411 mož. (Švajncer 1998, 290)

Mornarica je imela 4915 oficirjev v službi, 625 oficirjev v delni službi, 14.265 podoficirjev in 19.820 mornarjev ter 7000 pripravnikov za mornarje. Mornariška pehota in mornariško topništvo sta štela skupno 14.073 oficirjev in vojakov. Mornarica, mornariške enote in rezerva so skupaj šteje 79.035 mož, v oborožitvi pa 30 težkih oklepnih, 13 oklepnih, 16 fregat, 26 korvet, 34 šalup, 55 topovnjač, 20 topniških čolnov, 1 torpedovko, skupno 195 plovil s 1703 topovi. (Švajncer 1998, 290)

AVSTRO–OGRSKA

Vojaško obveznost je urejal zakon, sprejet 5. 12. 1868. Vojaški rok je trajal tri leta, nadaljnjih sedem let je bil obveznik rezervist enote, še dve leti je pripadal domobranstvu. Kopensko vojsko je sestavljala skupna avstro-ogrška vojska in posebni domobranstvi Avstrije (Landwehr) ter Madžarske (Honved). Črno vojsko (Landsturm) so sestavljali manj sposobni za vojsko. Z mobilizacijo bi avstrijski del države zbral v enotah skupne armade 457.012 mož, madžarski pa 324.988 mož. V miru je štela skupna armada 284.435 mož, celotna vojska skupaj z domobranstvom in honvedom pa 301.695 mož. (Švajncer 1998, 290)

Skupno vojsko so sestavljali:

pehota – 80 linijskih polkov s po petimi bojnimi bataljoni (v vsakem po štiri stotnije) in z nadomestnim kadrovskim bataljonom. V vojni grede prvi trije bataljoni na vojno, 4. in 5. bataljon pa oblikujeta tako imenovani rezervni polk, v miru skupno 148.480 mož;

lovci – 1 tirolski polk z osmimi bataljoni, 33 lovskih bataljonov, v vojni pa še 20 rezervnih bataljonov, 21.451 mož;

konjenica – skupno 41 polkov, v vsakem po 6 eskadronov, v miru 43.993 mož;

topništvo – 13 polkov poljskega topništva in 12 bataljonov trdnjavskega topništva, 28.695 mož;

tehnične enote – 2 polka s petimi bataljoni, 5828 mož;

pionirji (inženirci) – 1 polk s petimi bataljoni, 3070 mož;

vozarski korpus – 2181 mož;

saniteta – 2567 mož.

Skupna vojska je imela 206 generalov in 284 aktivnih polkovnikov. Mornarica je imela 7 admiralov in 171 mornariških oficirjev ter 5836 mož. Posebnost vojske je bila večnacionalna

sestava, zaradi teritorialnega izpolnjevanja pa so bili polki opredeljeni tudi po nacionalni pripadnosti. (Švajncer 1998, 290)

FRANCIJA

Splošna vojaška obveznost je bila uvedena leta 1872, torej takoj po francosko-pruski vojni. Del nabornikov je bil poslan na petletno služenje vojaškega roka (kmalu zatem skrajšano na 4 leta), drugi na enoletno. Odločil je žreb. Leta 1873 je bilo tako na primer na enoletno služenje poslanih 57.339 obveznikov in na daljše služenje 89.030 obveznikov. (Švajncer 1998, 290)

Vojsko so sestavljali:

pehota – skupno 144 linijskih polkov, vsak je imel 4 bataljone s štirimi stotnijami, 73 oficirjev, 380 podoficirjev in 1118 vojakov;

lovci – 30 bataljonov;

konjenica – 12 kirasirskih, 26 dragonskih in 36 polkov lahke konjenice. Polki so imeli po 5 eskadronov, v polku je bilo 45 oficirjev, 175 podoficirjev, 610 vojakov in 740 konjev;

topništvo – 19 polkov divizijskega topništva, 19 polkov korpusnega topništva;

ostali polki – 4 polki zuavov, 3 polki alžirskih strelcev, tujska legija s štirimi bataljoni; 2 pontonirska polka, 4 saperski polki, 20 eskadronov vozarstva.

Leta 1876 je imela vojska 26.407 oficirjev, od tega 593 generalov. Z mobilizacijo je vojska zbrala 1.900.000 mož. Leta 1875 je imela mornarica 47 admiralov, 2368 oficirjev, 19 oklepnic, 128 drugih ladij in 28.431 mornarjev. (Švajncer 1998, 290)

NEMČIJA

Vojaška obveznost se je začela z 20-im letom starosti, vojaški rok pa je trajal tri leta, nadaljnja štiri leta je bil vojak rezervist, nato pa pet let pri domobranstvu. Letno število rekrutov je znašalo okoli 143.000 obveznikov. (Švajncer 1998, 290)

Vojsko so sestavljali: pruski gardni korpus, trije pruski armadni korpusi, saški armadni korpus, vittenberški armadni korpus in dva bavarska armadna korpusa. Korpus sta sestavljali dve *pehotni* diviziji in *konjeniška* divizija. Divizijo sta sestavljali dve pehotni brigadi in konjeniška brigada. Pehotno brigado sta sestavljala dva pehotna in dva domobrantska polka. Pehotni polk je imel tri

bataljone. Konjeniška brigada je imela 2,3 ali 4 polke. Konjeniški polk je imel pet eskadronov. Brigade poljskega *topništva* so imele po 2 topniška polka, topniški polki večinoma po 6 baterij, vsaka je imela 6 topov. (Švajncer 1998, 290–291)

V miru je imela vojska 148 pehotnih polkov s 444 bataljoni in 252.278 vojaki. V 26 lovskih bataljonih je bilo 14.621 mož, v 93 konjeniških polkih s 465 eskadroni 65.512 vojakov. Topništvo je imelo 36 polkov s 301 baterijo in 30.637 vojaki. V miru je imela nemška vojska 19.752 oficirjev in 401.659 mož. (Švajncer 1998, 290)

Leta 1875 je imela *mornarica* skupno 53 ladij, 4 admirale, 18 kapitanov bojne ladje in 281 drugih oficirjev. (Švajncer 1998, 291)

RUSIJA

Vojaško obveznost so naborniki začeli služiti pri 21-ih letih. Vojaški rok je trajal 6 let, nadaljnjih 9 let je bil nato vojak rezervist. V mornarici je vojaški rok trajal 7 let, nadaljnja 3 leta v rezervi. (Švajncer 1998, 291)

Vojska je imela: 3 gardne, 4 grenadirske in 41 *pehotnih* divizij, vsaka 2 polka s po štirimi bataljoni, vsak bataljon s po štirimi stotnijami. V miru je bilo v evropski Rusiji 516 bataljonov z 10.556 oficirji in s 308.652 vojaki. Vojno stanje ruske pehote je znašalo v Evropi 516 bataljonov, 13.276 oficirjev in 547.112 vojakov.

Konjenica je imela 2 gardni, 14 armadnih divizij. Divizijo sta sestavljali po dve brigadi z dvema polkoma. V miru je imela 349 eskadronov z 2679 oficirji in 50.250 vojaki, v vojni 357 eskadronov z 2533 oficirji in 51.359 vojaki.

Topništvo je imelo v miru 298 baterij s 1194 topovi, 1788 oficirji in 43.444 vojaki ter v vojni 298 baterij z 2384 topovi, 1788 oficirji in 72.142 vojaki.

Inženirstvo je sestavljalo 11 aktivnih in 4 rezervni bataljoni, 6 pontonirskih polbataljonov, 6 brigad, v miru 391 oficirjev in 10.335 vojakov, v vojni 391 oficirjev in 14.109 vojakov.

Mornarico so sestavljale baltska flota (27 oklepnici s 197 topovi), črnomska flota (2 oklepnici s 4 topovi), kaspijsko ladjevje (11 bojnih parnikov z 39 topovi), sibirski flotilje (6 bojnih parnikov s 13 topovi) in uralske flotilje (18 bojnih parnikov). Leta 1875 je imela mornarica 89 admiralov,

1307 ladijskih oficirjev, 220 oficirjev mornariškega topništva ter 25.500 mož. (Švajncer 1998, 291)

6 IZDATKI ZA VOJSKO

Od leta 1890 do 1897 so načrtovalci v Berlinu sledili politiki postopnega in zmernega povečanja vojske, da bi sledili moči francoske ter ruske vojske. Marca 1890 je vojni minister Julius von Verdy du Vernois zahteval dodatnih 150.000 mož za ceno 117 milijonov mark in trdil, da lahko Nemčija in Avstro-Ogrska zbereta le okoli 730.000 vojakov zoper 1,4 milijona vojakov ruske in francoske vojske. Du Vernois je radikalno zahteval celo vpoklic vseh razpoložljivih nabornikov, da bi ustvarili vojno nacijo. Parlament je to idejo zavrnil kot predrago in to stališče zagovarjal naslednjih 24 let, torej do leta 1914. (Herwig 1994, 255)

Leta 1893 se je vojaški proračun sicer nekoliko povečal in omogočil financiranje dodatnih 60.000 vojakov. Ključno vprašanje, kako zagotoviti nacionalno varnost ob dejstvu, da je imela francosko-ruska naveza 1,56 milijonov vojakov v letih od 1887 do 1898, nemška koalicija pa le okrog 888.000, je ostalo nerešeno. (Herwig 1994, 255)

Ironično je med leti 1897 in 1911 prišlo do stagnacije v izdatkih za vojsko: trije manjši vojaški proračuni so pripeljali do bornega povečanja številčnosti vojske, in sicer za 35.000 mož. Razlog za to ni bil v zmanjšanem dojetanju grožnje, temveč v nemških interesih na drugih kontinentih (kolonizacija). Ta nova smer tako imenovane svetovne politike je bila tesno povezana z admiralom Alfredom von Tirpitzem v mornarici ter zunanjim ministrom (kasnejšim kanclerjem) Bernhardom von Büllowom. Slednji je sledil težnji, da bi nacijo združil pod imenovalec anglofobije ter iskal potencialno razumevanje z Rusijo. Ta nova politika je proračun obremenila do maksimuma. Namreč, prva tri leta Tirpitzovega poveljevanja mornarici se je proračun slednje povečal za 13,7 % letno iz 114 milijonov na 176 milijonov mark; proračun vojske pa se je letno povečal za 2,1 % iz 614 na 655 milijonov. Od leta 1900 do leta 1913 je proračun mornarice kot odstotek celotnega vojaškega proračuna dramatično zrasel: od 25 % leta 1900, 35 % leta 1905, do 55 % leta 1911 ter do 33 % leta 1913 (leto velikega vojaškega proračuna, ki se je povzpel iz 929 milijonov na 1,467 milijard mark glede na leto poprej). Skupna vojaška poraba je od leta 1901 do leta 1913 pomenila 90 % izdatkov proračuna Rajha. Visoki izdatki za floto so se posledično zrcalili tudi v vladnih odločitvah glede strateških priorit. (Herwig 1994, 256–257)

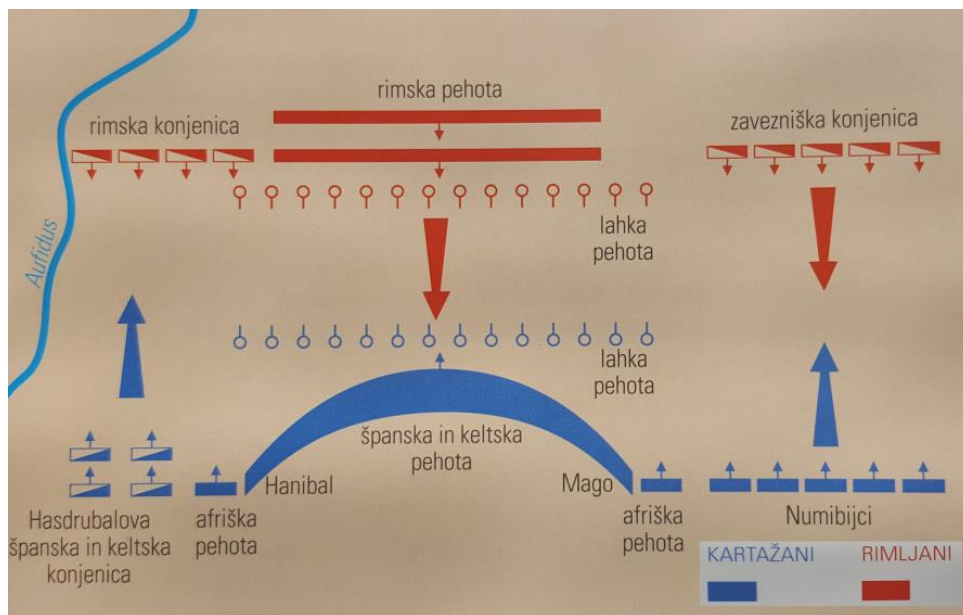
7 KANSKI MODEL BITKE

Uničenje nasprotnikove vojske je dokončen rezultat vojaških operacij. Sovražnik ne bo dovoljeval dokončnega uničenja, v kolikor ima kakršnekoli možnosti za pobeg. Vojska, ki je obkrožena, ima te možnosti bistveno zmanjšane. Zato je obkolitev vojske način, s katerim se znatno povečajo možnosti uničenja nasprotnika v eni sami bitki. Za Schlieffna je osnovni vzor bitke uničenja bitka pri Kanah. (Curtis 2003a, 59)

7.1 BITKA PRI KANAH

Odločilno bitko pri Kanah 216 pr. n. š. med vojsko Kartagine, ki ji je poveljeval Hanibal in rimsko vojsko je odločila Hanibalova taktika. Svoje vojake je namreč razvrstil v obliki polmesca, pri čemer je bil izbočeni del obrnjen proti sovražniku. Najboljše enote je postavil na krila, slabše pa v sredino bojne razvrstitve. Svoje vojske torej ni, kot je bil sicer običaj v tistem času, postavil v ravno vrsto. (Švajncer 1998, 89) Rimljani so ob pogledu na takšno nasprotnikovo bojno razvrstitev poglobili lastne formacije in napadli po sredini Kartažanov. Pri tem je bil njihov cilj preboj. (Curtis 2003a, 59) Ob udaru rimske vojske se je sredina Hanibalovih enot začela umikati, rimska vojska ji je sledila, pri tem pa se je njihov bojni razpored pomešal. Za umikajočimi se Kartažani so prišli Rimljani med oba kraka Hanibalovega polmesca. Nato sta z obeh strani, leve in desne, z vso silo in v bojnem redu napadla Rimljane v boke. Konjenico je Hanibal poslal proti šibkejši rimski konjenici in nato še rimski pehoti v hrbet. Obkoljena rimska vojska je bila popolnoma poražena. (Švajncer 1998, 89)

Slika 7.1: Bitka pri Kanah

Vir: Vojna zgodovina (1998, 89).

Kot je zapisal Schlieffen v svoji knjigi z naslovom Kana, sta se orožje in način boja sicer spremenila v dveh tisočletjih; nasprotniki se ne bojujejo z meči, temveč se obstreljujejo na razdaljah tudi z več sto metrov, loke so zamenjali topovi, končni pokol so zamenjale kapitulacije. Toda glavni pogoji bitke so ostali nespremenjeni. Uničujoča bitka se lahko tudi danes odvija na enak način kot v času Hanibala. (Perišić 1953, 19)

Schlieffen je menil, da so kanski model bitke uporabili številni veliki generali v zgodovini vojskovanja in da je model mogoče implementirati tudi pri modernem bojevanju:

- kapitulacije so nadomestile dokončne pokole, vendar so osnovne premise bitke ostale nespremenjene. Nasprotnikove prve vrste niso osnovni cilj napada; večina operativnih enot in rezerve namreč ne sme biti zgoščenih zoper le-te; bistvo je uničenje z bokov; enote na obeh krilih morajo prodirati skozi celotno globino nasprotnikovih formacij; uničenje se zaključi z napadom s hrbta nasprotnika; (Curtis 2003a, 59)
- glede na načela kanske bitke širša bojna linija napreduje proti ožji, a globlji bojni liniji. Razvijajoča in napredujoča se krila obidejo nasprotnikova boka ter napredujoča konjenica napade nasprotnikov hrbet. Če so krila iz katerega koli razloga ločena od centra, ju ni potrebno še enkrat približati, da bi zato lažje napredovali v obkolitev. Krila lahko takoj

preidejo v boj z boki ali v hrbet nasprotnika – nekaj, kar je Moltke st. poimenoval koncentracija bojišča; (Curtis 2003a, 59)

- tudi Napoleon je začel svoje bitke uničenja z obhodom oziroma obkolutvijo, vendar je šibkejšemu nasprotniku dovoljeval, da ga je napadel, čemur je nato sledil odločilen protinapad po izčrpanju nasprotnikovih enot. (Curtis 2003a, 59)

Popolno uresničenje kanskega modela bitke le redko najdemo v zgodovini vojskovanja.

8 SCHLIEFFNOVA NAČRTOVANJA

Zadnji od Schlieffnovih načrtov je bil končan v začetku leta 1906 in bil sprejet kot eden dotlej bolj ambicioznih projektov. Schlieffen je bil pri tem prepričan, da je nujna temeljna sprememba v nemški vojaški strategiji, saj Nemčija ni bila sposobna voditi vojne na dveh frontah hkrati. Kot vodja nemškega generalštaba je v svojih sklepnih zaključkih sledil načrtovanju, kako se izogniti vojskovanju na dveh frontah hkrati. Njegov cilj ob tem ni bil zgolj Nemčijo braniti pred napadalci, temveč nasprotnika popolnoma uničiti. Leta 1904 sta sporazum podpisali Velika Britanija in Francija; že ob obstoječi francosko-ruski navezi je bila Nemčija izpostavljena izolaciji in obkolitvi. Bilo je jasno, da se mora Nemčija pripraviti na obrambo ali napad. (Creveld 1997, 113–118)

8.1 OZADJE SCHLIEFFNOVEGA NAČRTOVANJA

Ko so Nemčijo obkolili nasprotniki, je postalo Schlieffnu in nemškemu generalštabu jasno, da se morajo pripraviti na spopad. Vojni teoretik Carl von Clausewitz je zapisal, da nihče pri zdravi pameti ne začne vojne, če ni popolnoma prepričan o svojih namenih in ciljih ter o tem, kako jih bo z vojno dosegel. Čeprav Schlieffen svojih načrtov in pohodov leta 1914 ni realiziral sam, je vanje vključil nekatere osnovne Clausewitzove ideje, hkrati pa približno isto število teh idej zanemaril. Upošteval ni nekaterih osnovnih komponent, kot so denimo kompleksnost in negotovost, podrejenost vojske političnim ciljem in obstoj ključne točke napada (teoretična točka, na kateri moč tistega, ki je v defenzivnem položaju, preseže moč tistega, ki je v ofenzivnem položaju). (Earle in drugi 1971, 193)

Obrise Schlieffnovega načrtovanja lahko zasledimo vsaj 50 let pred začetkom 1. svetovne vojne. Že v času Moltkeja st. na čelu nemškega generalštaba je bila večina prizadevanj Nemčije usmerjena na priprave na morebitno vojno s Francijo in Rusijo. (Rothenberg 1986, 297) Moltke st. pri tem ni verjel, da bi bilo hitro zmago nad Francijo leta 1870 mogoče ponoviti in nemški načrti so to prepričanje v veliki meri v prihodnosti tudi upoštevali. Moltke st. je pri tem svoje načrte razvijal v tesnem sodelovanju z Avstrijci, zlasti z avstrijskim generalom Friedrichom von Beck-Rzikowskyjem. Njegov načrt je pri tem temeljil na defenzivni drži na zahodu proti Franciji, pri čemer naj bi se avstrijsko-nemška ofenziva na vzhodu pripravljala na napad na rusko in poljsko

vojsko. Defenzivna drža proti Franciji je bila pri tem pogojena z dolgo verigo francoskih fortifikacij med Belfortom in Verdunom. (Mombauer 2001, 47)

Za razliko od Moltkeja st. je Schlieffen kot njegov naslednik sicer nasledil osnovno predpostavko o vojni na dveh frontah, vendar se je takoj lotil sprememb. Ko je leta 1906 zaključil zadnjo razporeditev sil, je spremembe v veliki meri utemeljeval z argumentom, da je Rusija izčrpana od nedavne vojne z Japonsko in predstavlja manjšo grožnjo, saj se bo zelo počasi mobilizirala. Schlieffen je tako postopoma vse več pozornosti posvečal spopadu s Francijo, kar bom predstavil v nadaljevanju, hkrati pa sta tako obliko razvoja načrta podpirala še dva pomembna faktorja, in sicer dobra dostopnost oziroma razvejanost transportnih omrežij, cestnega in železniškega omrežja na zahodu, saj je načrt v veliki meri temeljil na hitrosti in mobilizaciji. Schlieffen je tako nameraval vojno na dveh frontah spremeniti v dve vojni na eni fronti, hkrati pa se je zavedal, kaj se je ob napadu na Rusijo leta 1812 zgodilo Napoleonu in se je bal, da bi nemška ofenziva klonila proti ruski obrambi ter da bi se Rusi zgolj umaknili v notranjost svojega teritorija. (Kennedy 1997, 199–220)

Strah pred nemško vojsko pri evropskih nasprotnikih je bil posledica zgodovine njenega vojaškega urjenja in slovesa, ki ga je imel nemški generalštab glede natančnega načrtovanja. Prav to dejstvo je tako Francijo kot tudi Rusijo zadrževalo pri njunih vojaških aktivnostih izven nacionalnih meja in v Evropi ohranjalo mir. Ko sta leta 1894 Rusija in Francija sklenili sporazum, je bila Nemčija že v precejšnji meri prepričana, da bo prišlo do vojne in da nujno potrebuje temeljne spremembe v svoji strategiji. Sprememb sta se lotila Schlieffen in Moltke ml., ki sta premalo upoštevala politične dimenzije, hkrati pa je to pomanjkljivost spregledal tudi nemški cesar. Prav cesar bi namreč moral zahtevati prilagajanje in podrejanje vojaške strategije političnim ciljem. (Bond 1996, 80–102)

Spremembe v nemški vojaški strategiji niso bile zanemarljive. Eden od ključnih razlogov za te spremembe je bilo Schlieffnovo zanimanje za vojaško zgodovino, kjer je začel iskati odgovore na strateške izzive, ki jim je bil izpostavljen. V ta namen je iskal obdobja in dogodke v zgodovini, s katerimi bi si lahko pomagal pri doseganju svojih ciljev. Pri tem ga je posebej pritegnila klasična Hanibalova zmaga pri Kanah, saj je kartažanska vojska takrat dobesedno uničila skoraj dvakrat

številčnejšo rimsko vojsko. Schlieffen je kanski koncept analiziral in ga sprejel kot najboljši primer vojaškega uničenja ter bil vse bolj prepričan, da mora strategija vojskovanja proti Franciji čim bolj dosledno upoštevati Hanibalovo strategijo. (Crevelde 1997, 113–118)

Ob tem se izkaže Schlieffnovo napačno razumevanje vojaške zgodovine, saj je bil prepričan, da je nasprotnika mogoče premagati zgolj s spremljanjem in z obhodnim manevrom. Strategijo Nemčije je pri tem zasnoval na manevru, ki ga je uporabila 2000 let starejša vojska in ki je kasneje postal tog postopek v boju proti bolj iznajdljivemu ter prožnemu nasprotniku. Ugotovil je, da ne bo mogel realizirati dvojnega obhodnega manevra oziroma obkolitve nasprotnika, saj ni imel niti dovolj manevrskega prostora, niti dovolj čet za realizacijo. Poleg tega je bila že sama obkolitev francoskega boka na vzhodu Francije zaradi fortifikacij vzdolž območja Nancy – Epinal – Belfort pretežka naloga. Schlieffen se je zato odločil kanski pristop realizirati tako, da je namesto dveh obkolitev načrtoval eno večjo. (Holmes 2014, 193–213)

8.2 SCHLIEFFEN IN STRUKTURA SIL

Schlieffen je pri svojem delu dajal poudarek dvema bistvenima točkama, in sicer vojnemu načrtovanju ter strukturi sil (velikosti in sestavi vojske), pri čemer je slednja zanj predstavljala bistveno večjo težavo. Schlieffen je bil prepričan, da je bila nemška vojska številčno močnejša od francoske. Ko je šlo za francosko-rusko zavezništvo, se je ta premoč prevesila na nasprotnikovo stran. (Zuber 2002, 138) Schlieffen je zato leta 1899 zapisal, da o vojni na dveh frontah ni potrebno sploh razmišljati, saj je vojna s Francijo največ, s čimer bi se Nemčija lahko spopadla. (Dieckmann v Zuber 2002, 172)

Leta 1892 je Schlieffen v svojem zapisu Razmišljanja predlagal ukrepe, ki bi izboljšali težavo številčne podrejenosti. Ciljal je k popolni vključenosti vseh izurjenih rezervistov v operativne enote kopenske vojske. Izoblikovanje novih enot je bilo za Schlieffna ključno, pravzaprav njegova visoka prioriteta. (Zuber 2002, 140) Vojno ministrstvo te prioritete ni delilo s Schlieffnom. V času njegovega poveljevanja generalštabu namreč ministrstvo ni bilo pripravljeno oblikovati novih enot; prav tako se ni želelo spustiti v boj s parlamentom, da bi pridobilo denar za Schlieffnovo masovno vojsko. Schlieffen te ideje ni nikoli opustil. Leta 1897 je vojnemu ministru povedal, da je njegov cilj povečanje števila aktivnih korpusov iz 20 na 27. Leta 1899 je zaprosil za oblikovanje

novih sedmih korpusov, vendar je prišlo do formiranja le treh (tako imenovanih Bavarskih korpusov). Pri tem je ključno, da so bili pravzaprav oblikovani z reorganizacijo obstoječih formacij in ne z vzpostavitvijo novih. (Dieckmann v Zuber 2002, 107) Leta 1902 je Schlieffnu uspelo prepričati vojno ministrstvo, da bo v času vojne vzpostavljenih pet novih korpusov, in sicer iz obstoječih aktivnih ter rezervnih enot. Leto kasneje je vojni minister to število zmanjšal na tri in do izbruha vojne Nemčija ni oblikovala nobenih novih dodatnih vojnih enot. (Zuber 2002, 141)

8.3 SCHLIEFFNOVI POHODI IN VOJAŠKE VAJE

Schlieffen je svoja videnja vojskovanja nemške vojske ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja zapisal v seriji številnih tako imenovanih vojaških pohodov, generalštabnih pohodov, vojnih iger, analizah pohodov in sklepnih razmišljanjih. Skupno je pripravil 16 načrtov vodenja vojne proti Franciji, 14 proti Rusiji ter 19 za dvo-frontno vojno. (Rothenberg 1994, 315) V nadaljevanju bom predstavil ključne izmed njih in njihove bistvene poudarke ter povzetke.

Z razkritjem nekaterih novih dokumentov je danes mogoče prvič izrisati dokaj jasno sliko Schlieffnovega vojaškega načrtovanja. Eden od ključnih dokumentov so zapisi vojaškega častnika in zgodovinarja Wilhelma Dieckmanna (1893–1944) Schlieffnov načrt, kjer so objavljeni povzetki Schlieffnovih načrtov koncentracije in razvoja sil. Dieckman je prav tako objavil povzetke izbranih, tako imenovanih generalštabnih pohodov. Zaradi uničenja arhivov v Potsdamu je ta zapis najverjetneje edini oziroma najpomembnejši vir informacij večine Schlieffnovega vojaškega načrtovanja. (Zuber 2002, 136–137)

8.3.1 RAZMIŠLJANJA 1891–92 IN POHOD 1893–94

Schlieffen je prva operativna Razmišljanja napisal leta 1891, kmalu po tem, ko je postal načelnik generalštaba. V njih je zapisal, da razmere ne ustrezajo več vojaškemu načrtu, ki jih je pripravil Moltke st. Rusija je bistveno izboljšala svojo vojno pripravljenost in utrdila fortifikacije na reki Narev. Francija svojih sil ne bi zmoгла razviti hitreje kot Nemčija in francoske sile bi lahko za utrjeno linijo čakale ter začele z boji po lastni presoji. Tudi Rusija bi se lahko branila za utrjeno linijo rek Narev in Njemen ter nato napadla avstrijske sile. Če bi Rusija porazila Avstrijce, bi se Nemci morali samo bojevati z Rusi in s Francozi. Sile Avstro-Ogrske so bile namreč številčno v

podrejenem položaju. Rusija je imela 21, Francija pa 20 korpusov, skupno torej 41; Nemčija je imela 20, Avstro-Ogrska pa 15 korpusov, skupno torej 35. (Zuber 2002, 142)

V Razmišljanjih iz leta 1892 je Schlieffen izrazil dvom v ofenzivo na vzhodu. Menil je, da so Rusi izboljšali svojo hitrost razvoja sil do točke, ko so bili le malce počasnejši od razvoja nemških sil. Prepoznal je, da je nujna avstrijska ofenziva. (Dieckmann v Zuber 2002, 10–11) Bil je zaskrbljen, da avstrijske sile brez neposredne nemške pomoči sploh ne bi izvedle napada. Da bi se izognili porazu, bi se morali obe armadi (nemška in avstro-ogrska) združiti.

Schlieffen je v Pohodu 1893–94 zapisal in razporedil 16 korpusov ter 15 rezervnih divizij (skupno 48 divizij) na zahodu ter 4 korpuse in 6 rezervnih divizij na vzhodu (skupno 15 divizij). Menil je, da se je francoska vojska številčno okrepila tako zelo, da bi bilo za Nemce boljše, da preprečijo francoski napad in napadejo prvi. (Dieckmann v Zuber 2002, 17–18) Pravi namen Schlieffnovih Razmišljanj je bilo pravzaprav vsiliti reformo težke artilerije v vojski, da bi s tem lahko olajšali prodor skozi francosko utrjeno linijo. O premiku nemških sil skozi Belgijo Schlieffen do tega trenutka še ni razmišljal. (Zuber 2002, 144)

8.3.2 GENERALŠTABNI POHOD VZHOD 1894

V tem generalštabnem pohodu je Schlieffen odigral bitko pri Tannenbergu. Gre za prvi pohod na vzhod, ki je prvič odražal novonastalo politično situacijo, potem ko sta Rusija in Francija sklenili zavezništvo. Schlieffen je trdil, da bi Rusi proti Nemcem razvili dve armadi: eno na reki Njemen, drugo na reki Narev. Čeprav so Rusi v letih po 1880 izboljšali hitrost razvoja lastnih sil, je bila mobilizacija rezervnih divizij še vedno počasen proces. Zato je bilo v ruskem interesu počakati, da se na začetku zbere čim večje število vojaških enot. Schlieffen je menil, da bi okoliščine vojaškega zavezništva Ruse prisilile k napadu predčasno, da bi s tem zmanjšali nemški pritisk na francoske enote. Ob tem je poudaril, da z odločilno bitko Nemci ne bi smeli odlašati ter da čas ni bil njihov zaveznik. Priporočil je koncentracijo nemških sil zoper rusko armado pri reki Narev, ki bi jo bilo potrebno ne le premagati, temveč uničiti. To je pomenilo, da bi morali Nemci napasti desno krilo ruske armade in jo potisniti proti zahodu, stran od njenih komunikacijskih linij ter armade ob reki Njemen. Zato je bilo po Schlieffnovem mnenju nujno potrebno razviti rezervne nemške sile že na samem začetku bitke. Spremenil je statično defenzivno-ofenzivno taktiko, ki jo

je pred tem zagovarjal Moltke st., in jo spremenil v dinamično operacijo. Nemci tako ne bi čakali na Rusko iniciativo, temveč bi jo prevzeli sami s protinapadom na boke ruske ofenzive. Obe armadi bi bili hkrati v gibanju. Takšna situacija bi optimizirala nemško nadvlado glede izurjenosti, častniške iniciative in decentralizirane linije poveljevanja. Takšne operacije so nato postale modus operandi Schlieffnovega razmišljanja. V nadaljevanju svoje kariere je tako preizkušal ta koncept na obeh frontah. (Zuber 2002, 148–149)

8.3.3 POHOD 1895, 1896 IN RAZMIŠLJANJA 1897

Leta 1895 je Schlieffen prišel do zaključka, da Rusi proti Avstro-Ogrski ne bi zgoščevali svojih sil in da bi dejansko napadli Nemčijo, kar je izpostavil tudi med svojim obiskom na Dunaju junija 1895. Leto kasneje je nemški vojaški ataše na Dunaju pisal Schlieffnu, da je avstrijski načelnik generalštaba Friedrich von Beck-Rzikowsky Nemčiji očital pomanjkanje informacij glede nemškega razvoja sil. Ataše je bil mnenja, da bi Avstrijci to izkoristili kot izgovor za svojo neaktivnost v primeru izbruha vojne. Schlieffen je avstrijskega kolega nato informiral o razvoju sil. (Zuber 2002, 159)

Šele leta 1896 se je Schlieffen spopadel z idejo o pohodu skozi Ardene. Leto kasneje je v svojih Razmišljanjih pojasnjeval, da bi nemška vojska za svoj napad morala najti pot, ki je ne bi ovirale francoske fortifikacije. Zapisal je, da sta za kaj takšnega obstajali dve možnosti: pot med Toulom in Epinalom ali pot severno od Verduna, pri čemer je bila druga zaradi naravne lege bistveno bolj primerna. Ponujala je namreč več možnosti manevriranja vojaških enot. To sicer ni bil prvi nemški načrt za ofenzivo na zahodu, Moltke st. je namreč vedno načrtoval napad na Nancy. Šlo je za prvi dokument, v katerem je Schlieffen načrtoval ofenzivo severno od Verduna. Eden od bistvenih zaključkov, ki jih je Schlieffen izpostavil, je bil, da ni imel zadosti razpoložljivih sil za operacijo. Čeprav je pri tem uporabil celotno nemško vojsko na zahodu, je Schlieffen še vedno potreboval dodatne tri korpusse in rezervne enote – nekaj, česar takrat ni bilo na voljo. Zato so Razmišljanja iz leta 1897 ostala le pri operativnem načrtovanju in niso imela vpliva na Pohode iz let 1898 in 1899. (Dieckmann v Zuber 2002, 66–67)

8.3.4 GENERALŠTABNI POHOD VZHOD 1897

Pohod iz leta 1897 je predvideval, da bodo Rusi napadli s skupno 12 korpusi oziroma 4 armadami, skupno približno milijon mož. Vendar kampanja ne bi trajala toliko časa, da bi Rusom dovoljevala razvoj njihovih rezervnih divizij. To je eden od prvih primerov Schlieffnovega koncepta mobilnega vojskovanja. Schlieffen je enote premikal s pomočjo železnice. Tako bi na primer 35. dan kampanje 4 korpusi prišli z zahoda in okrepli vzhodno bojišče. 37. dan bi številčna in močna nemška artilerija razbila ruski odpor. Osem nemških korpusov in pet rezervnih divizij bi porazilo deset ruskih korpusov. Nemci bi razbili sredino ruskih sil in desno krilo ter jih pognali v panični beg proti jugovzhodu. Poleg nadaljnjega razvoja Schlieffnove doktrine aktivne obrambe, ki se je zanašala na mobilnost po železniškem omrežju ter hitrih protiofenzivah, je ta pohod grafično ilustriral nemško strategijo, ki je temeljila na konceptu obrambe notranjih linij. V tem primeru bi Nemci zmagali na zahodu 25. dan kampanje; pri tem bi Francoze potisnili daleč stran od njihovih mejnih utrjenih linij, nato pa bi premestili štiri korpuse na vzhod, kjer bi Rusi napadali proti vzhodni Prusiji. Na zahodu bi še vedno ostalo 11 korpusov. Po porazu ruskih sil bi štiri korpuse nato premaknili nazaj na zahodno bojišče. (Zuber 2002, 156)

8.3.5 VOJNA IGRA 1897

Med leti 1896 in 1905 je Schlieffen vsako zimo pripravil tako imenovano simulacijo vojne igre, vendar sta se do danes ohranila le dva dokumenta, ki pričata o tovrstnih simulacijah; prvi iz leta 1897.

Francosko vojsko bi sestavljalo 25 korpusov (66 pehotnih divizij), nemško pa 19 korpusov, s čimer bi imela francoska stran številčno premoč, približno 30 %. Ključno pri omenjeni vojni igri je Schlieffnovo eksperimentiranje uporabe železniške infrastrukture in mobilnosti na zahodnem bojišču, kar bi prevesilo tehtnico nadvlade na nemško stran. Odločilna bi bila številčna premoč nemških sil pri Wüttenbergu – 10 oziroma 11 nemških korpusov proti 7 francoskim, kjer bi se odvila odločilna bitka. (Zuber 2002, 157)

8.3.6 ZAHODNI POHOD 1899

V Pohodu iz leta 1899 je Schlieffen ponudil dve različici bojevanja, in sicer Pohod I, ki je predpostavljala vojno le na zahodni fronti; ter Pohod II, ki je predpostavljala dvo-frontno vojskovanje. Pri prvem pohodu bi Nemčija razvila 86 divizij na zahodu, pri drugem pa 45 divizij na zahodu ter 23 na vzhodu. (Dieckmann v Zuber 2002, 118)

Oktobra 1898 je Schlieffen v Razmišljanjih spremenil ofenzivo na zahodu v protiofenzivo. Trdil je, da bi bila običajna razporeditev nemških sil z eno tretjino enot na vzhodu in z dvema tretjinama na zahodu številčno podrejena na obeh frontah. Zato je preizkusil idejo z razporeditvijo nemške armade na zahodu v protiofenzivi. Schlieffen je domneval, da bodo Francozi mobilizirali in razporedili svoje enote v dveh ali treh tednih, Nemci pa bi potrebovali štiri tedne (kar sicer postavlja na glavo dotedanja razmišljanja, da bi obe strani enote mobilizirale skoraj hkrati). S tem bi Francozom dali iniciativo in nato analizirali lastno ofenzivo. Schlieffen je zaključil, da bi francoska ofenziva prišla z obeh strani mesta Metz. V tem primeru bi bil najprimernejši nemški protinapad zoper francoske enote v Ardenih. Hkrati bi enote na sredini ostale v defenzivi, nemško levo krilo pa bi izvedlo protinapad na francosko desno krilo, predvidoma v Alzaciji. (Zuber 2002, 161)

Schlieffen je zapisal, da bi tudi v primeru vojne na eni fronti proti Franciji Nemčija morala še vedno delovati na vzhodu. Prav zaradi tega je protiofenziva ostala Schlieffnova priporočljiva strategija.

Schlieffen je Pohod 1899 spremenil z implementacijo svojega Zahodnega pohoda, ki je večinoma baziral na Razmišljanjih iz leta poprej, torej na protiofenzivi v Ardenih. Enote je prerazporedil tako, da je oslabil obe krili na račun močnega napada po sredini. Cilj ni bil zaobiti francosko vojsko zahodno od Pariza, temveč jo premagati v bitkah blizu meje in nato prebiti francoske fortifikacijske linije. (Zuber 2002, 164)

8.3.7 POHOD VZHOD 1900

Pri tem pohodu gre za masovno razporeditev nemških sil proti vzhodu. Schlieffen je predlagal, da bi 44 divizij poslali na vzhod, le 24 pa na zahod. Načrt je bil v veljavi le dve leti in je bil očitno pripravljen le za posebne okoliščine. Nemškim divizijam na vzhodu bi pomagalo tudi od 30 do 40

avstro-ogrskih divizij. Cilj takšnega pohoda bi lahko bil omejena ofenziva za zavzetje ruskega dela Poljske ali pa celo strateška ofenziva proti Rusiji. Najverjetnejša Schlieffnova namera je bila najbrž prisiliti Francoze, da napadejo prek svojih utrjenih linij z namenom, da pomagajo svojim ruskim zaveznikom. Schlieffen je bil prepričan, da bi francoske enote razširile svoj napad proti severu, nemška vojska pa bi se nato zbrala in osredotočila na protinapad. (Zuber 2002, 168)

8.3.8 GENERALŠTABNI POHOD 1901

Pri tem pohodu je Nemčija razporedila 22 korpusov in 12 rezervnih divizij proti francoski vojski. Šest korpusov in štiri divizije so bile razporejene na vzhod. Francoske enote so napadle skozi Luksemburg in Belgijo 12. dan mobilizacije. Na zahodu se je ključna bitka bojevala v bližini levega brega reke Ren, na nemško-belgijski meji. Njen rezultat je bila nemška zmaga na 23. dan mobilizacije, kar je nemški strani omogočilo premik 9 korpusov na vzhod. (Dieckmann v Zuber 2002, 154) S tem premikom je Schlieffnu na zahodu ostalo 13 korpusov ter 12 rezervnih divizij: 38 od 68 divizij, ki jih je imela na voljo nemška vojska, je bilo še vedno na zahodu, le 30 divizij je bilo na vzhodu. Francoska stran je bila poražena, vendar ne uničena. Francoska vojska bi na zahodu še vedno zahtevala veliko pozornosti več kot polovice nemške vojske. Prav zato Schlieffen odločilne bitke na zahodu ni enačil z uničenjem francoske armade. (Zuber 2002, 171)

Ruska stran je čakala na popolno mobilizacijo, preden je šla v napad. Na 24. dan mobilizacije je šest korpusov in osem rezervnih divizij Njemenske armade prečkalo mejo, šest korpusov Narevske armade pa pet dni kasneje. Nemci so v vzhodni Prusiji razporedili dve armadi, vsako s po tremi korpusi in dvema rezervnima divizijama. Avstrijske enote so prečkale mejo 20. dan mobilizacije. Premik desetih korpusov z zahodnega bojevališča je trajal deset dni, šest korpusov je na vzhod prišlo 34. dan mobilizacije. Ruska Njemenska armada je potiskala nemško 1. armado proti zahodu, Narevska armada pa proti jugozahodu. Prihod 3. nemške armade je sicer presenetil rusko stran, vendar je kljub vsemu uspela izbojevati končno zmago z manevriranjem. (Zuber 2002, 172)

Po zaključku pohoda je Schlieffen prišel do ugotovitev, da napad na francoske utrjene linije ne bi prinesel veliko v vojni na dveh frontah. Nemci bi morali počakati, da francoska stran napreduje naprej od svojih fortifikacij. Prav tako je poudaril, da bi se Nemci vseskozi morali držati načela napasti nasprotnikovo linijo umika. Ob tem je izpostavil, da je položaj Nemčije nezavidljiv, saj je

bila ruska vojska trikrat močnejša v pehoti. Schlieffnov zaključek je bil, da Nemci ne bi zmogli učinkovito napasti ruske strani. Angažirati bi morali celotno vojsko. (Zuber 2002, 173–174)

8.3.9 POHOD 1902–1903

V pohodu 1902–1903 je Schlieffen predvideval razporediti dve tretjini sil (44 divizij) na zahodu ter eno tretjino (24 divizij) na vzhodu. Tako imenovani eksperiment velikega vzhodnega pohoda še ni bil zaključen oziroma opuščen. 24 divizij na vzhodu bi nemške sile postavilo v skoraj enakopravni položaj proti ruski strani. A Schlieffen je postajal skeptičen glede vzhodne ofenzive zaradi težavnosti terena. (Dieckmann v Zuber 2002, 12–14)

Na zahodu je Schlieffen nameraval razporediti večino enot (od 2. do 6. armade) neposredno na meji z Luksemburgom in s Francijo. Schlieffen je postajal vse bolj prepričan, da Francozi pričakujejo napad desnega krila severno od Verduna, saj bi zato razporedili večino svojih enot na reki Meusi. Frontalni napad za Schlieffna ni bil najboljša izbira. Zato je nameraval napasti z levim krilom. Upal je, da bi francoska stran svoje enote zato premaknila z linije na reki Meuse in da bi nato napadli v Ardenih. Schlieffen je nato nameraval izvesti protinapad na levi bok teh francoskih sil. To ilustrira Schlieffnovo željo po udarcu izza hrbta, natančneje, počakati nasprotnika, da le-ta napade ter nato izvesti protinapad na nasprotnikovo krilo in hrbet. (Zuber 2002, 176)

8.3.10 GENERALŠTABNI POHOD ZAHOD 1902

Leta 1902 je Schlieffen pripravil dva generalštabna pohoda. Prvi bi se odvil na zahodu, kjer bi nemške sile razporedile 24 korpusov. Nemci v tem primeru niso nameravali napasti skozi Belgijo, temveč bi se večina francoske in nemške vojske spopadla v Loreni. Obe armadi bi svoje sile razporedili 14. dan mobilizacije. Nemci so nameravali počakati na francoski napad v Loreni. Tudi francoska namera je bila pričakati nemški napad. Obe strani sta želeli izvesti defenzivno-ofenzivno bitko. Če bi Nemci tukaj premagali Francoze, bi se slednji morali umakniti do svojih utrdbenih linij. Nemci bi nato morali prodreti skozi njene, vendar bi bili potem soočeni z dolgo in težavno kampanjo v notranjosti Francije, ki bi jo le stežka lahko vodili hkrati z ruskim pritiskom na vzhodu. Nemci bi zato morali uničiti Francoze, kar bi lahko dosegli le z napadom na njihove boke in hrbet.

Nemške enote bi torej morale napasti tako severno od Metz francosko levo krilo kot tudi iz Alzacije francosko desno krilo. (Zuber 2002, 178)

A nemška vojska, soočena tako z močno francosko kot tudi rusko vojsko, ni bila dovolj velika, da bi izpeljala takšno operacijo. Schlieffen je ob zaključku pohoda povzel, da bi bilo potrebno povečati število korpusov na zahodu na 26. (Zuber 2002, 179–81)

8.3.11 GENERALŠTABNI POHOD VZHOD 1902

Nemška vojska v vzhodni Prusiji je predstavljala skoraj polovico celotnih nemških enot: devet korpusov in osem rezervnih divizij. Schlieffen je v tem pohodu načrtoval razporeditev osem pehotnih divizij na vzhod, ki pa dejansko sploh niso obstajale. Schlieffen je pohod začel s temeljito razpravo glede možnosti, da Rusi svoje sile razporedijo na dve polovici pri Masurskih jezerih. To je predstavljalo okno priložnosti, kjer bi lahko po mnenju Schlieffna premagali rusko stran. Obe armadi sta se pri tem pohodu odločilno spopadli 34. dan mobilizacije; obe sta poskušali obrniti nasprotnikovo zahodno krilo. Nemška stran je bila uspešnejša in ruske enote so bile prisiljene k umiku. Šest nemških divizij je v hrbet ruski strani blokiralo vse poti, razen ene. Prav ta vaja je ilustrirala Schlieffnovo razvijajočo se doktrino: resnično močna nemška vojska je izvajala hitre operacije s protinapadi na nemškem ozemlju z namenom vodenja bitk uničenja ofenzivnega nasprotnika. (Zuber 2002, 181–83)

8.3.12 GENERALŠTABNI POHOD 1903

Tudi to leto je Schlieffen odigral dva generalštabna pohoda, na zahodu in vzhodu. Pohod Zahod je predvideval razmerje sil na zahodu 2 : 1 v prid Francozom. Schlieffnova rešitev je bila v uporabi železniškega omrežja, ki bi omogočil kopičenje nemških enot, ki bi napredovale skozi Ardene nasproti francoskemu levemu krilu. Schlieffen je dajal večji poudarek na vzhodu, saj je menil, da bi pritisk na Ruse nato zahteval francosko pomoč. To bi francosko stran prisililo k temu, da pridejo izza svojih fortifikacijskih linij in napadejo nemške enote z namenom preusmeriti nemške sile z vzhoda. Francoske sile bi napredovale dovolj blizu nemškemu železniškemu omrežju, ki bi torej omogočil močno nemško protiofenzivo. (Zuber 2002, 185)

Pohod Vzhod istega leta je bil pravzaprav velika vojna igra na vzhodu. Schlieffen je izhajal iz predpostavke, da sta se francoska in ruska stran dogovorili, da izpeljeta ofenzivo na nemško vojsko hkrati. Francija je izvedla svoj glavni napad v Alzaciji-Loreni. Ruska stran je 29. dan mobilizacije prejela obvestilo o velikih francoskih izgubah v Loreni, francoske enote so bile prisiljene v umik, da bi se pripravile na novo ofenzivo. Tudi na nemški strani je bilo veliko izgub. Za rusko stran je bilo v tem trenutku pomembno, da izvede odločilno ofenzivo s ciljem zmanjšati nemški pritisk na francosko vojsko. Avstro-Ogrske enote bi napadle v zahodni Ukrajini, vendar bi jih ustavila ruska obramba. (Dieckmann v Zuber 2002, 164–65)

Nemška stran je vedela, da bodo Francozi prej kot slej izvedli nov napad, vendar bi do takrat lahko izsilili lokalno nadvlado na vzhodu. Padla je odločitev, da prerazporedijo 11 korpusov na vzhod – največje število enot, ki bi jih lahko prepeljali po železnici v razmeroma kratkem času. Nemci bi na vzhodu tako zbrali 18 korpusov in devet rezervnih divizij; sedem bi jih pustili na zahodu, vključno z 10-imi rezervnimi divizijami. S tem bi bili Nemci na vzhodu številčno močnejši od Rusov, ki bi imeli na voljo 12 korpusov in osem rezervnih divizij. Schlieffen je odigral svoj priljubljen trik proti ruski strani – dovolil jim je napredovati do nemške meje, medtem ko bi Nemci skoncentrirali svoje sile s pomočjo železnice in Ruse presenetili s protinapadom. Rusi so se sicer zavedali, da nemška stran kopiči enote z zahoda, toda natančnih števil niso poznali. Koncept nemške operacije je bil dvojni obhod nasprotnikovih bokov in uničenje njihove vojske tako, da bi ji zaprli pot umika. (Zuber 2002, 187–188)

V tej vaji je Schlieffen izpostavil ključno težavo nemške strategije. Na zahodu bi Nemci lahko francosko stran potisnili nazaj le do rek Meuse in Mozele. Če bi na vzhodu storili enako in potisnili Ruse za reki Narev ter Vislo, bi bili kmalu prisiljeni prepeljati enote nazaj na zahod zaradi vnovičnega francoskega napada. Medtem bi si Rusi opomogli in nemška stran bi bila znova prisiljena k premiku sil na vzhod. Dolgoročni učinek bi bil popolno izčrpanje nemške vojske. V vojni na dveh frontah bi po mnenju Schlieffna nemška stran lahko zmagala le z uničenjem največjega možnega števila nasprotnikovih enot – najprej na eni, nato na drugi fronti. Kako to doseči, je bilo jasno: napad nasprotnikovega boka in hrbta z vsemi ali največjim možnim številom enot. Če bi nasprotnika napadli na obeh bokih, bi dosegli obkolitev, kot je bil to primer bitk v Leipzigu, Gravelottu ali Sedanu. (Zuber 2002, 189)

8.3.13 GENERALŠTABNI POHOD ZAHOD 1904

Schlieffnova nemška vojska je bila v tem pohodu znatno drugačna od realne. Namesto dejanskih 19 rezervnih divizij je Schlieffen predvidel 16 rezervnih korpusov, za dodatno obrambo v ozadju pa še 14 pehotnih divizij, ki pravzaprav sploh niso obstajale. Schlieffen je ob tem sicer dejal, da je vprašanje tolikšnega obsega enot povsem legitimno. Njegov odgovor je bil, da je nemška vojska pri tem pohodu izbrala pot skozi Belgijo in ob tem so dodatne operacije, kot so okupacija Belgije, »pokrivanje« belgijskih, nizozemskih in francoskih utrd, varovanje bokov, zahtevale dodatne rezervne enote. Če in ko bi se vojna začela, bi po Schlieffnovem mnenju zbrali tolikšno število vojaških enot. Očitno je, da Schlieffen ni opustil cilja v popolni meri izrabiti razpoložljive moško populacijo. Prav tako je poudaril, da bi napad prek Belgije in severne Francije uspel le v primeru, če bi imela Nemčija na voljo bistveno več enot, kot jih je bilo dejansko na razpolago. (Zuber 2002, 191–194)

Schlieffen je menil, da so Britanci in Američani prišli do zaključka, da bodo Nemci v naslednji vojni napadli prek Belgije. Do istega zaključka so po njegovem prišli tudi Belgijci, ki so zato zgradili utrdbe pri Liegu in Namurju z namenom ustaviti nemški napad. V tej različici pohoda edino Francozi niso delili podobnega mnenja. Bili so tako prepričani v nemško agresivno držo, da so pričakovali njihov napad neposredno na fortifikacijski liniji. Pri tem bi francoska stran izvedla manever in protinapad. Po Schlieffnovem mnenju bi Francozi to lahko izvedli le skozi Belgijo in Luksemburg. V vsakem primeru bi torej vojna z bitkami potekala tudi v Belgiji. (Zuber 2002, 194)

Schlieffen je menil, da so imele nemške sile dve možnosti. Pri prvi bi razširili nemško desno krilo severno do Mezieresa. To bi pomenilo, da bi se nemška vojska, potem ko bi prečkala reko Meuse, razdelila na dve polovici, pri tem pa bi združena francoska vojska zasedla sredinsko pozicijo med njima. Rezultat takšne operacije za Nemce ne bi bil ugoden. Druga možnost pa je ponujala pohod večine ali celotne nemške armade okoli francoskega levega boka. Namesto, da bi napadli Francoze na liniji Verdun–Belford, bi napad izvedli na liniji Verdun–Lille, kjer na poti ne bi bilo fortifikacijskih ovir. Težava te možnosti je bila v tem, da bi pohod skozi Belgijo trajal toliko časa, da bi na koncu izgubili dejavnik presenečenja. Ob tem bi bila nemška vojska tako velika, da bi območje razporeditve enot morale biti bistveno večje, kar bi dalo francoski strani možnost napada na nemške boke. (Zuber 2002, 195)

8.3.14 GENERALŠTABNI POHOD ZAHOD 1905

Schlieffen je pri tem pohodu vseh 72 divizij razporedil na zahod. Desno krilo je sestavljalo 61 divizij (23 korpusov in 15 rezervnih divizij) in šest armad, razporejenih na območju od Metza do Wesela. Levo krilo je bilo relativno šibko, saj ga je sestavljalo le 11 divizij (trije korpusi in pet rezervnih divizij). Schlieffen je pri tem pohodu odigral tri vaje, a najpomembnejša je bila zadnja, saj je v njej prikazal, da je bil pripravljen bojevati bitko z levim bokom v Loreni, če bi francoska vojska na tem območju izšla iz svojih fortifikacij in ne nujno izsiliti odločilni napad desnega krila. (Zuber 2002, 203–205)

Schlieffen je pri tem pohodu poudarjal težavnost nemškega prodora skozi severno Francijo. Zato pri nobeni od treh vaj tega pohoda nemško desno krilo pravzaprav ni vstopilo v severno Francijo, temveč so odločilne bitke potekale v Loreni in Belgiji. Pri zadnji vaji je tako na primer francoska stran napadla na obeh straneh Metza (med Metzom in Strasbourgom so Francozi pričakovali šibko nemško stran). Kmalu po začetku se je znašla v težavah, saj je Schlieffen poslal močne okrepitve v Loreno in kot običajno zasnoval močan protinapad s strani Rena proti francoskemu desnemu krilu, kar je bilo na koncu odločilno. (Zuber 2002, 205)

8.3.15 VELIKA VOJNA IGRA 1905

Novembra in decembra 1905 je Schlieffen pripravil svojo zadnjo igro vojne, ki je bila hkrati daleč najbolj ambiciozna v njegovi karieri, ali – kot je zapisal zgodovinar Zuber – morda največja vojna igra moderne vojaške zgodovine. V njej je Schlieffen igral na obeh frontah hkrati do 42. dne mobilizacije in vodil strateško defenzivo tako na zahodu kot na vzhodu.

V kritiki vaje je Schlieffen zapisal, da je bilo za Nemčijo ugodno čakati, da eden od nasprotnikov prečka mejo in ga nato napade. Pomanjkljivost tega načrta je bila v tem, da bi lahko oba nasprotnika napadla hkrati na obeh frontah. Njegov koncept operacije je bil razviti močan začetni pohod v vzhodni Prusiji s 16 divizijami (pet korpusov in šest rezervnih divizij). Potem ko bi Rusi prešli v napad, bi Schlieffen okrepil vzhodne enote z dodatnimi 22 divizijami (osem korpusov in šest rezervnih divizij). Skupno 38 divizij je bilo največ, kar bi lahko vzhodno-pruska železnica

prenesla oziroma podprla. Ta številka ni prevladala pričakovanih ruskih sil – 33 divizij (11 in pol korpusov ter 10 rezervnih divizij), da bi zagotovila nemško zmago. Nemška vojska bi morala uporabiti dve prednosti v vzhodni Prusiji, Königsberg in Masurska jezera. Schlieffen je zahteval, da se v času vojne Königsberg preuredi v frotifikacijsko cono. Menil je, da bi v štirih tednih lahko zgradili utrdbe na črti Deime–Pregel–Frischung. (Zuber 2002, 206)

Rusi so prečkali mejo 27. dan mobilizacije. Do 30. dne so dosegli linijo Königsberg–Soldau. S prihodom močne okrepiteve so Nemci izvedli nenadne protiofenzive v treh smereh: iz utrdb Königsberga na desno krilo Njemenske armade, iz smeri jezer v ruska notranja krila obeh armad ter proti levemu krilu Narevske armade. Obe ruski armadi sta bili uničeni in na 35. dan mobilizacije se je lahko začel premik enot na zahod. (Zuber 2002, 209–210)

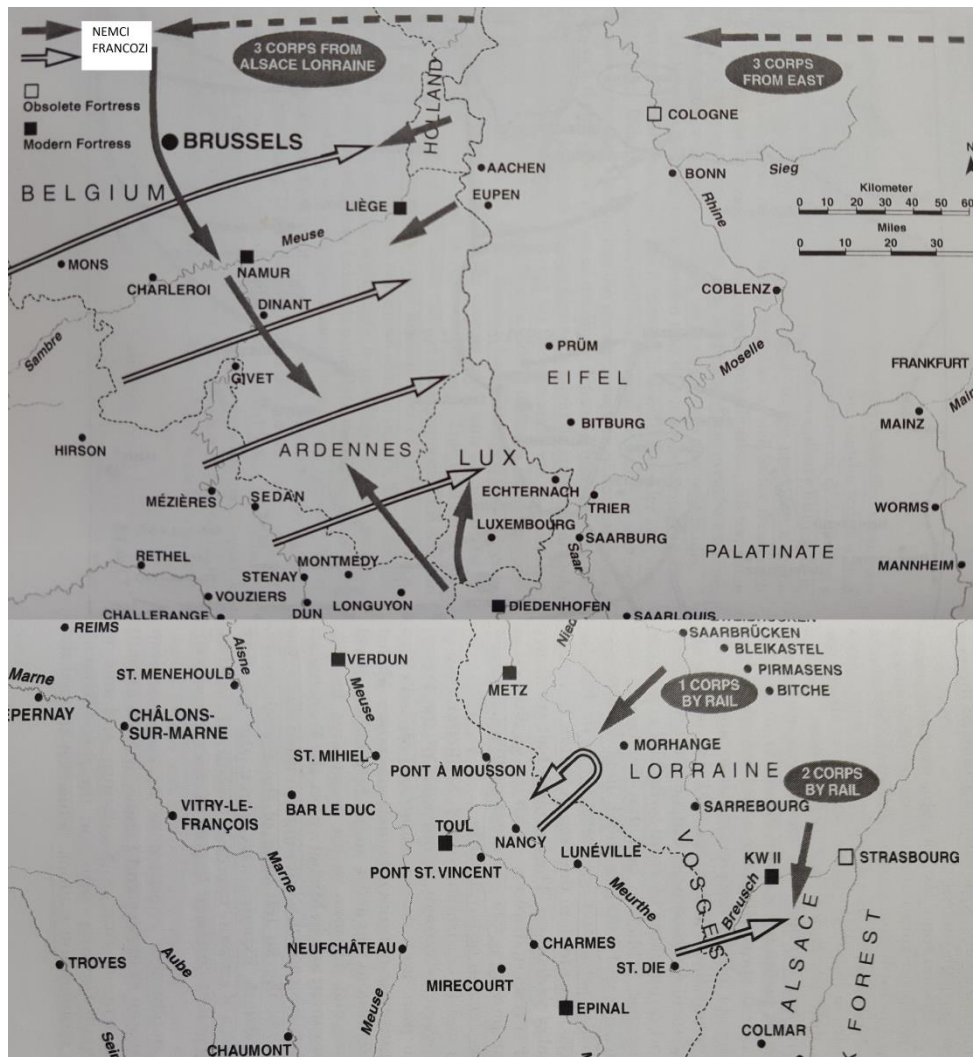
V vaji je Schlieffen svojim častnikom večkrat poudaril, da mora nemška vojska vedno iskati priložnost za odločilno zmago v bitkah z manevriranjem enot ter da nikoli ne sme dovoliti vojno izčrpavanje ter tako dovoliti morebitno večletno negotovost. Takšna dolgotrajna vojna bi imela za posledico le izčrpavanje in gospodarski kaos. Schlieffen je izpostavil, da plitev obhod nasprotnika ni dovolj, temveč je potrebno razviti obhod nasprotnikovih kril z močnimi in velikimi enotami s hkratnim frontalnim napadom ter ga s tem prisiliti v želeno pozicijo. (Zuber 2002, 210)

Schlieffen je menil, da so Francozi dvakrat močnejši od Nemcev. Zaradi tega je bila iniciativa na njihovi strani. Ocenil je, da imajo Francozi 58 aktivnih in rezervnih divizij ter dodatno 12 teritorialnih divizij, skupno torej 70 divizij. Nemci so imeli 37 pehotnih divizij, z 38 divizijami na vzhodu je imel Schlieffen skupno na voljo 75 divizij. Ključni francoski manever je predstavljalo levo krilo, ki se je raztezalo do Rokavskega preliva. Na koncu levega krila je Schlieffen predvideval Britanske ekspedicijske enote (ki so bile tako prvič vključene v nemške generalštabne vaje in pohode). Južno od Verduna so bile francoske enote sestavljene iz rezervnih in teritorialnih divizij. Nemške sile so se razporedile v 6 korpusov med Kölnom in Achenom, trije korpusi v Loreni, eden v Strasbourgu in eden pri Mühlhausnu. Dva južna nemška korpusa in trije bavarski so ostali na mobilizacijskih pozicijah. (Zuber 2002, 210)

Francozi so prečkali francosko-belgijsko mejo 23. dan mobilizacije, pri čemer sta se Belgija in Nizozemska povezali z Nemčijo. Hkrati je Francija napadla v Alzaciji in Loreni. Schlieffen je menil, da je potrebno zadržati Loreno in desni breg reke Mozele kot osnovo za protinapad na francosko levo krilo. Zaradi tega bi bilo potrebno tja premakniti vse bavarske in južno-nemške enote z železnico, ki bi protinapad izvedle 26. dan mobilizacije in zaustavile francoski napad v obeh deželah ter povzročile veliko izgub. 27. dan bi Schlieffen začel s premikom treh korpusov severno. 31. dan bi Francozi dosegli linijo Antwerpen–Liege in prečkali belgijsko-nemško mejo južno od Liega. 33. dan bi trije nemški korpusi z juga dosegli Antwerpen, še trije bi prišli z vzhoda do 37. dne. Schlieffen je menil, da bi bil najprimernejši napad južno od Antwerpna s tremi korpusi zoper francosko krilo. Takšen napad bi bil nepričakovan in bi zato dosegel svoj namen. Francoski odziv na takšne premike bi bil prenačilen in nekoordiniran. (Zuber 2002, 211)

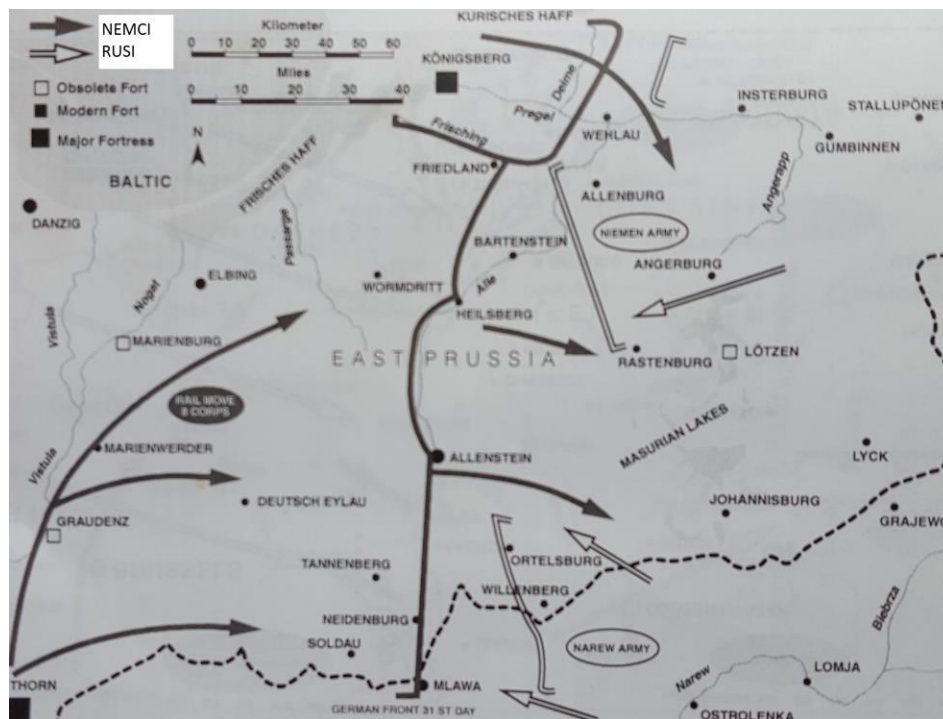
Nemški obhod je bil usmerjen proti mestu Namur, kar mu je dalo operativno globino (vendar nič v primerjavi z globino obhoda okoli Pariza iz Schlieffnovega Memoranduma 1905/1906). 37. dan bi bila francoska armada na levem krilu obkoljena znotraj trikotnika Namur–Liege–Antwerpen, nemške obhodne enote pa bi prečkale reko Meuse pri Namurju. 39. dan bi Nemci napadli iz smeri Metz–Diedenhofen proti severozahodu oziroma desnemu boku glavnine francoskih enot. 42. dan bi bile tri francoske armade obkoljene v Ardenih, 4. armada pa zahodno od Luksemburga. Vaja je bila s tem zaključena. (Zuber 2002, 211–212)

Slika 8.1: Velika vojna igra 1905; Zahodno bojišče

Vir: Inventing the Schlieffen plan (2002, 208–209).

Slika 8.2: Velika vojna igra 1905; Vzhodno bojišče

Vir: Inventing the Schlieffen plan (2002, 207).

8.3.16 MEMORANDUM 1905/06

Zadnji načrte razvoja sil, ki ga je poimenoval Vojna proti Franciji, je Schlieffen zapisal konec leta 1905 oziroma na začetku leta 1906 v tako imenovanem Memorandumu. Schlieffen je pri tem izhajal iz teze, da lahko vzhodno Prusijo pusti nebranjeno zaradi domnevno znižane bojne pripravljenosti ruske vojne po rusko-japonski vojni in ruski revoluciji leta 1905. Ob tem je angažiral celotno nemško vojsko in računal na vse enote, ki bi jih lahko sestavili z nadomestnimi in rezervnimi divizijami izurjenih rezervistov. (Zuber 2002, 213)

Načrt je bil osredotočen na boje na eni fronti. Razporeditev sil je bila naslednja: 7/8 enot na sever in le manjšino enot na jug. (Ritter, 1956: 141) Nevarnost vojne z Veliko Britanijo je Schlieffen zreduciral na bojevanje z Ekpedicijskim korpusom. V tem zadnjem memorandumu je večkrat zaslediti Schlieffnovo ugotovitev, da je nemška vojska prešibka za izvedbo načrta in da lahko načrt uspe le v zelo ugodnih razmerah. Vendar teh zaključkov tako Schlieffen kot Generalštab nista upoštevala. (Keegan 2001, 60)

V vojni proti Franciji bi se le-ta sprva postavila v obrambno vlogo, vsaj do trenutka, ko lahko računa na učinkovito rusko podporo. Prav zato je dolgo časa pripravljala utrdbeno linijo z najmočnejšimi pozicijami v Belfortu, Epinalu, Touluju in Verdunu, ki za napadalca predstavljajo veliko težavo. Napad ne bi bil usmerjen v velike utrdbe, katerih osvojitve bi zahtevala velika obleganja, več časa, večje sile. Največ uspeha sicer ponuja napad desnega krila departmaja Moselle, vendar za prehod zahtevnega terena tukaj nemške sile niso bile dovolj usposobljene. Uspeh ponuja tudi napad na Nancy, ki bi omogočil lažji obhod. Po zavzetju mesta bi bili Nemci soočeni s fortifikacijami v Touluju. Edina prednost napada na Nancy je, da bi bili Francozi z namenom rešiti sedež Lorene prisiljeni priti iz svojih utrd in sprejeti odprto bitko. Še vedno bi imeli svoje obrambne linije preblizu za večjo nemško zmago. Zoper severni obhod bi Francozi okupirali linijo med Verdunom in Mezieresom, vendar pravega odpora tukaj ni za pričakovati, temveč med mestoma St. Menhould in Rethel. (Schlieffen v Ritter 1958, 135)

Nemci bi morali napasti s severozahoda. Zavzeti bi bilo potrebno francosko-belgijsko mejo levo od Meuse, kot tudi utrjena mesta Mezieres, Hirson, Maubeuge, Lille in Dunkirk. Zato bi morali kršiti nizozemsko, belgijsko in luksemburško nevtralnost. Kršitev slednje, razen protestov, ne bi imela večjih posledic. Z Nizozemsko bi bil mogoč dogovor. Belgijska vojska bi se, soočena z nemškim napredovanjem severno od Meuse, umaknila do Antwerpna. Z napredovanjem proti Antwerpnu, Liegu in Namurju bi Nemci sicer naleteli na utrjeno obrambo, vendar bi do večje bitke lahko prišlo na liniji Mezieres–Dunkirk. Nemška naloga bi bila zbrati največje možne sile. Čeprav do bojov ne bi prišlo, bi moralo nemško desno krilo obdržati veliko moč za nadaljnje operacije. (Schlieffen v Ritter 1958, 137)

Železniško omrežje narekuje razpored nemških enot večinoma na liniji Metz–Wesel. Tukaj bi se zbralo 23 armadnih korpusov, 12 in $\frac{1}{2}$ rezervnih korpusov in osem konjeniških divizij, ki bi se kmalu zatem pomaknili levo v smeri Verdun–Dunkirk. 3 in $\frac{1}{2}$ armadnih korpusov, 1 in $\frac{1}{2}$ rezervni korpus in tri konjeniške divizije bi ostale levo od Moselle. Od tukaj bi napadle Nancy z namenom pritegniti nase čim več nasprotnikovih enot. Kasneje bi sodelovale pri pokrivanju levega krila ali pri okrepitvi desnega. (Schlieffen v Ritter 1958, 138)

Nemška vojska bi zmagala z obhodom desnega krila. Le-ta bi moral biti močan kolikor je to mogoče. V ta namen bi osem korpusov in pet konjeniških divizij prečkalo reko Meuso južno od

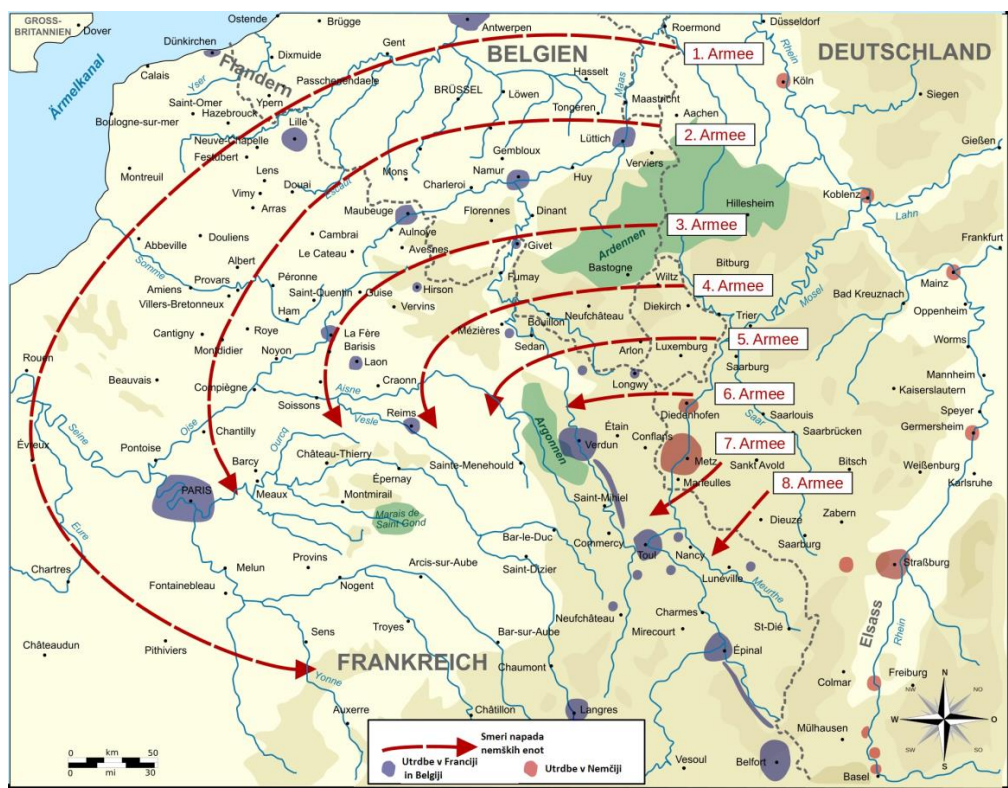
Liega ter napredovalo v smeri Bruselj–Namur. Devet armadnih korpusov bi se jim pridružilo po prečkanju Meuse nad Liegem. Le-tem bi sledilo sedem rezervnih korpusov. Šest korpusov in ena konjeniška divizija, ki bi jim sledil rezervni bataljon, bi napredovala proti liniji Mezieres–Namur. S prečkanjem reke bi se združilo med 15 in 17 korpusov levo od Meuse. Osem korpusov in dve konjeniški diviziji bi napredovali na liniji Mezieres–Verdun. Pet rezervnih korpusov bi jih pri Metz u ščitilo. (Schlieffen v Ritter 1958, 138–139)

Domneva se, da bi Nemci napredovali nemoteno. Pomembno je, da se prehod severno od Meuse, med Brusljem in Namurjem opravi čim hitreje, še pred spopadom z nasprotnikom. Zato bi bilo ključno pospešiti napredovanje nemškega desnega krila. Prav tako je pomembno, da bi bile enote, ki bi napredovale desno od Meuse, dnevno pripravljene na možnost napada. (Schlieffen v Ritter 1958, 138)

S prebojem francoskih utrdb levo od Meuse – z zmago na belgijskem ozemlju, uspešnim napadom na utrdbene pozicije ali brez resnega odpora – bi se nemške enote obrnile proti levemu krilu francoskih pozicij pri Mezieresu, Rethelu in La Feru. Francozi bi iskali novo pozicijo ali pa izvedli protinapad. Slednji bi Nemcem bolj ustrezal. Potem ko bi prispela še dva korpusa desno od Moselle, bi bile nemške enote združene. Levo krilo bi bilo zaščiteno, desno krilo pa močno. Francozi, ki bi morali najprej sestaviti svoje enote, svoje vojske ne bi imeli v tako dobri razporeditvi kot nasprotnik. Francoski odgovor bi bil seveda protinapad. Skoraj zagotovo bi oblikovali defenzivni bok med La Ferem in Parizom. V kolikor francoske enote ne bi napadle, bi Nemci napredovali skozi Aisno in Francozom sledili z delom enot, z drugim delom pa obšli Pariz južno ter nadaljevali vse do švicarske meje, pri čemer bi francoske enote potisnili do njenih utrdb in jih tam dokončno uničiti. (Schlieffen v Ritter 1958, 139–142)

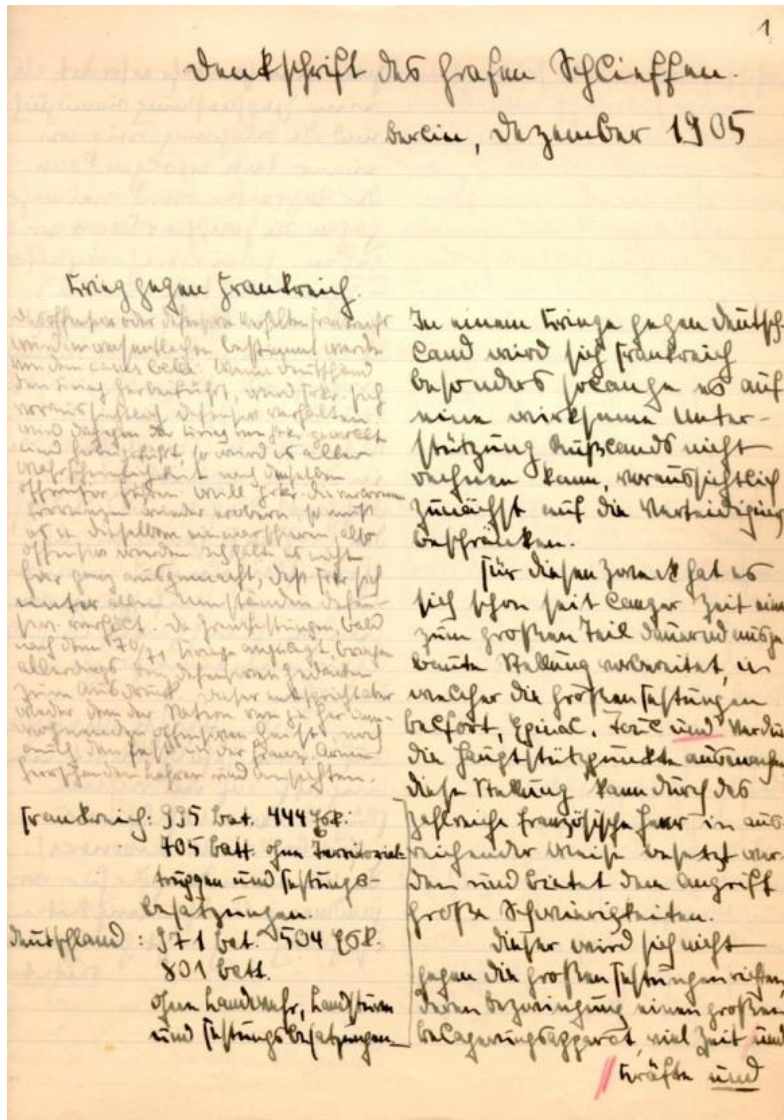
Schlieffen je v zaključku Memoranduma znova zapisal, da bi nujno potrebovali osem dodatnih korpusov in da ne bi smeli čakati do trenutka, ko bi bile le-te v boju nujno potrebne, temveč bi jih morali formirati nemudoma po mobilizaciji, skupaj z drugimi enotami. Teh osem korpusov bi najbolj potrebovali na oziroma za desnim krilom. Moč desnega krila, tako je menil Schlieffen, je mogoče povečati predvsem na račun zmanjšanja enot na levem krilu, ki bi se zato morale bojevati s številčno močnejšim nasprotnikom. Na koncu je poudaril, da bi bila za obhod Pariza potrebna tretjina enot nemške vojske. (Ritter 1958, 143–148)

Slika 8.3: Načrt vojne proti Franciji iz Schlieffnovega Memoranduma 1905/06

Prirejeno po: Paddock 2014.

Slika 8.4: Faksimile prve strani Schlieffnovega Memoranduma 1905/06

Vir: spletna stran Bayerische Staatsbibliothek.

9 LOGISTIKA

Raziskovanje praktičnega vidika Schlieffnovega načrta je zaradi pomanjkanja podatkov in informacij težavno. Na voljo na primer ni podatkov o porabi streliva in hrane v različnih obdobjih izvedbe načrtov ter na različnih mestih, prav tako kot nimamo podatkov o količini in obremenitvi vlakov, ki so potovali po belgijski železnici. Za analizo načrtov bi prav tako potrebovali informacije o stanju in popravilih železniške infrastrukture ter o sredstvih, ki bi bila med izvedbo načrtov dostavljena do prvih bojnih linij. (Creveld 1997, 113–118)

Schlieffen je oskrbi z zalogami posvečal manj pozornosti, saj se je zavedal težavnosti predvidevanja, vendar se je na drugi strani preprosto zanašal na srečo, s čimer je spregledal težavnost izvedbe svojih načrtov v praksi. V Memorandumu 1905/06 je na primer hrani in zalogam posvetil vsega kratek odstavek, v katerem je zapisal, bi bogate dežele Belgije in severne Francije priskrbele dovolj zalog za bojevanje nemških enot. (Ritter 1958, 146)

Schlieffen je predvidel uničevanje železnice. Precej natančno je ugotovil mesta, kjer so poškodbe železniške infrastrukture leta 1914 povzročile največ zastojev in zamud pri oskrbi. Kot pravilna se je izkazala tudi Schlieffnova predpostavka, da se bodo armade lahko oskrbovale s sredstvi, ki jih bodo pridobile neposredno na ozemlju bojev. Njegov naslednik Moltke ml. je nato sicer pri načrtovanju veliko sredstev namenil izboljševanju pomanjkljivosti oskrbe, tako da je bilo opravljenih več študij ter usposabljanj enot po starih vojnih tehnikah, s katerimi bi bilo mogoče nadaljevati boje ob pomanjkanju sredstev in zalog. Moltke ml. je v načrtovanje in izvedbo uvedel tudi motorna transportna sredstva, ki so se leta 1914 izkazala za neprecenljiva. Na področju oskrbe so tako Moltkeve spremembe v konceptih bistveno pripomogle k izboljšanju načrta. (Creveld 1997, 113–118)

Schlieffen v svojem eseju *Vojna v sedanjosti* (1909) poudarja pomen motornega transporta za oskrbo. Njegovo natančno posvečanje železnicam in voznim redom je zaslediti tudi v večini njegovih načrtovanj. Da bi pri tem omogočil razporejanje nemških enot, ne da bi ustvarjali zastoje, bi bila potrebna tudi kršitev tako nizozemske kot belgijske nevtralnosti. (Creveld 1997, 113–118)

Velikost nemške vojske je znatno presegala tehnične in logistične kapacitete na začetku 20. stoletja. Nemčija je imela veliko vojsko, le da je ni bila sposobna logistično vzdrževati. Schlieffen se je tega sicer že zelo hitro zavedal in je začel pripravljati, kar je sam imenoval nova stopnja v evoluciji vojskovanja, ter odločilno tehnološko prednost nameraval pridobiti z izkoriščanjem železnic. Predvideval je, da bo industrijska revolucija prinesla revolucijo v logistiki, ki bo železnico usposobila za transport ljudi, opreme in zalog na velike razdalje ter z veliko večjo hitrostjo kot kadar koli prej. (Lynn 1993, 11–15)

Schlieffen je tako načrtoval premike nekaj sto tisoč mož po območju skoraj 40.000 kvadratnih kilometrov, pri čemer bi tudi najmanjša zamuda lahko pomenila izgubo bitke. Zgolj železnica je pri tem ponujala možnost zagotoviti hitrost, kapacitete in zanesljivosti, ki so bile potrebne za uspeh. Železniški sistem je tako postal najpomembnejši mehanizem načrtovanja in mobilizacije. (Creveld 1997, 113–118)

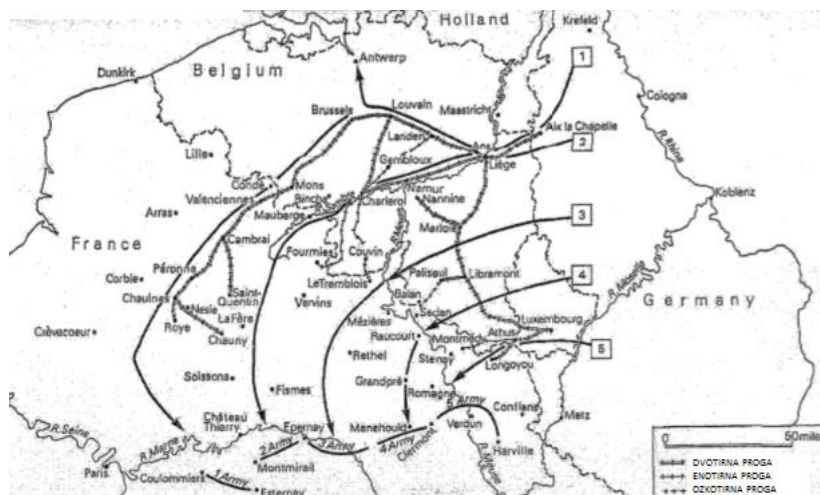
Leta 1900 je bila nemška državna železnica največja birokratska organizacija v državi z velikim številom zaposlenih, velikim transportnim dometom ter z enim največjih proračunov. Ko je železniška tehnologija postala pomembna za Schlieffna, je ideja o potencialu železnice pri podpori nemškim vojaškim akcijam začela vplivati tudi na ostalo osebje nemškega generalštaba in njihovo načrtovanje. Znotraj železniškega sistema je Schlieffen ustvaril širok nabor novih nalog. Glavna naloga železniških inženirjev je bila tako skrb, da delujejo kolikor je le mogoče za prvimi bojnimi linijami, da bi vojskujoče se enote ne bile odvisne od počasnih vlakovnih prevozov. Z razvojem nemške vojske so se tudi železniški inženirji usposobili in opremili za hitro rekonstrukcijo prog ter tirov, ki bi jih uničile zlasti francoske sile. (Creveld 1997, 113–118)

Železnica je tako predstavljala enega od ključnih in hkrati rešilnih elementov nemške vojske, zaradi česar bi jo po mnenju Schlieffna morali vzdrževati za vsako ceno. Zagotoviti je moral ustrezno pripravljenost glavnih vozlišč železniške infrastrukture. Le na ta način je bila mogoča razporeditev sil v Belgiji in Franciji, ki sta imeli znotraj svojih meja prav tako razvejan železniški sistem. Ti tako imenovani podaljški nemške železnice, ki jih je Schlieffen pri svojih načrtovanjih seveda upošteval, bi omogočali premike nazaj na teritorije reanimacije enot ter dobavo zalog na bojna območja ob hitro premikajoči se nemški vojski. Francoska in belgijska železnica bi nemški

vojski morali omogočati tudi hiter umik in premestitev čet na vzhodno fronto za boj proti Rusiji. (Creveld 1997, 113–118)

Francoske in belgijske sile so svoj notranji železniški sistem prav tako uporabile za mobilizacijo in prevoz močnih okrepitev lastnih vojaških sil ter s tem ustavile nemško napredovanje. Veliko podrobnosti o uporabi železniški poti sicer ni dokumentiranih, vendar vse kaže na to, da je nemška vojska svoje desno krilo nameravala oskrbovati po štirih različnih železniških poteh. Ključnega pomena pri uporabi teh železniških poti je bila domneva, da te poti ne bodo pod nadzorom francoskih in britanskih sil ter da bodo omogočale neprekinjen pretok dobave zalog in vojakov na prve linije bitke. Predpostavka se je izkazala za neupravičeno, saj so v 1. svetovni vojni belgijske, francoske in britanske sile železniške poti hitreje uničevale, kot so jih nemški inženirji uspeli popravljati. (Creveld 1997, 113–118)

Slika 9.1: Železniška podpora desnega krila

Vir: Creveld 1997.

Še ena Schlieffnova predpostavka, ki se je izkazala za napačno, je bila, da bodo nemške sile v premoči nasproti belgijskim in britanskim ekspedicijskim silam. Schlieffen se je na podlagi bistvene prednosti v relativni bojni moči nemške vojske in na podlagi svojega podcenjevanja bojnih sposobnosti belgijskih in britanskih sil le-te odločil preprosto prezreti kot nevarnega nasprotnika. (Bond 1996, 80–102) Zaradi kršitve belgijske nevtralnosti je britanska vojska v okrepitev belgijske obrambe poslala ekspedicijske enote, kar je ustvarilo velike zamude v

uresničevanju nemškega napada. Najpomembnejše je bilo načrtovanje razvoja prve armade desnega krila, saj naj bi služila kot najdaljša desnokrilna armada v Schlieffnovem obhodu, hkrati pa naj bi prepotovala najdaljšo razdaljo. Schlieffen je tako v svojih zapiskih omenjal, da bo ta armada izpostavljena največjim naporom. (Creveld 1997, 113–118)

Čeprav je bila vsaki armadi dodeljena lastna transportna linija, so bile te linije v vojni zaradi uničenja bistveno manj uporabne. Predvideva se, da je nemška vojska v letu 1914 zahtevala okoli 300 ton zalog dnevno. Za železnico se je izkazalo, da ni sposobna vzdrževati zadostnih zalog za trajnostno oskrbo nemške vojske. Zaradi tega je bila oskrba kmalu v veliki meri odvisna od dostave s konji, ki so potovali s hitrostjo okoli 18 kilometrov na uro. Čeprav so bili nemški vojaki ob tem sposobni preživeti na osvojenem ozemlju, pa francoski pridelek leta 1914 ni zagotovil dovolj velike količine krme za konjske vprege, ki jih je nemška vojska potrebovala. (Creveld 1997, 113–118)

Schlieffnov logistični načrt se je tako v veliki meri zanašal na zaloge napadene dežele. Ker konji niso imeli zalog hrane, je zaostajalo topništvo, ki so ga vlekli konji, konjenica je izgubljala na mobilnosti in postala je neučinkovita v boju. Dokumentiran je celo primer, ko je bilo konjeniško divizijo potrebno umakniti iz prve bojne linije, ker so bili konji preveč izčrpani in sestradani. Vse to so primeri nepopolnosti Schlieffnovnega načrtovanja, saj očitno ni mogel vzpostaviti odzivnega logističnega sistema, kar je imelo za posledico dejstvo, da vojna ni potekala s takšno hitrostjo, kot je sam načrtoval. (Creveld 1997, 113–118)

10 PRIMERJAVA NAČRTOV 1905/06 IN 1914

Za leto 1911 sta Moltke ml., Schlieffnov naslednik, in nemški general Erich Ludendorff zahtevala takojšnje povečanje enot za 10.000 mož kot tudi dodatno artilerijo, topniške baterije ter štiri bataljone topniške pehote. Parlament sta zaprosila za enkratno povečanje proračuna za 69 milijonov mark. Za leto 1912 je generalštab zaprosil za dodatnih 39.000 mož kot tudi za enkratni izdatek v višini 144 milijonov mark. Kljub tema drastičnima povečanjema sta Nemčija in Avstro-Ogrska zmogli le malo več kot milijon mož – še vedno 800.000 manj kot Francija in Rusija. Leta 1912 je bil namreč generalštab v skoraj panični situaciji. Medtem ko se je populacija Rajha povečala iz 30 na 65 milijonov v letih od 1870 do 1913 in je proračun zrasel iz 340 milijonov na 3,4 milijarde mark v enakem obdobju, se je vojska povečala le iz 400.000 na 600.000 mož. Francija je, s populacijo, manjšo skoraj za 20 milijonov, uspela zbrati približno enako številčno vojsko. Medtem ko je Prusija leta 1871 uživala očitno premoč v višini 100 bataljonov v primerjavi s Francijo, je bila Nemčija leta 1913 na zahodu soočena s 142 bataljonov večjo francosko, britansko in belgijsko vojsko. Na vzhodu so bile centralne sile (Nemčija, Avstro-Ogrska in Romunija) soočene z rusko superiornostjo 1374 bataljonov. Vse to je pomenilo, da je bil Schlieffnov zadnji načrt skrajno odmaknjen od realnosti. (Rothenberg 1986, 296–325)

Ta dejstva so Moltkeja ml. in Ludendorffa vzpodbudila, da sta oktobra 1912 zahtevala 33 % povečanje vojaških sil. Viljem II. je, opogumljen z uradnim sporočilom takratnega britanskega vojaškega ministra Richarda Haldana, da London ne bo nikoli več toleriral ponovitev let 1870–71, kar bi vodilo v najverjetnejšo nemško hegemonijo na kontinentu, sklical Vojni svet ter izrazil trdno prepričanje, da je vojna z Entanto neizbežna, s čimer se je strinjal tudi Moltke ml. Vojni minister Josias von Heeringen, ki je bil izločen iz Vojnega sveta, je generalštab obvestil, da so zmogljivosti za usposabljanje napete do maksimuma in da orožarska industrija ne more slediti naročilom. Moltke ml. je uvidel, da čas ne dela v prid Nemčije. V nekaj mesecih je svojemu osebju zapovedal, da naj prenehajo z načrtovanjem bojevanj na vzhodu. (Rothenberg 1986, 296–325)

To je bilo tudi prvič, ko je načelnik generalštaba obvestil tako kanclerja kot tudi vojnega ministra o osnovnih obrisih Schlieffnovega zadnjega načrta. Moltke ml. in Ludendorff sta prvič obvestila Hollwega ter Heeringena, da bo Nemčija kršila nevtralnost Belgije s svojo ofenzivo na zahodu.

Hkrati sta opozorila na to, da avstrijska potreba po tem, da na jugu zadržijo srbsko vojsko, hkrati pomeni, da je nespametno pričakovati Avstro-Ogrsko razporeditev glavnine sil proti Rusiji. Februarja 1913 je parlament sprejel povečanje števila nabornikov za 137.000 vključno s 183 milijonskim letnim povečanjem proračuna ter enkratno povečanje proračuna za 884 milijonov mark. Čeprav je to pomenilo le polovico tistega, kar sta zahtevala Moltke ml. in Ludendorff, je bil vojaški proračun leta 1913 največji v nemški zgodovini. Francija je odreagirala z obveznim triletnim vojaškim služenjem in številčno okrepila vojsko z dodatnimi 160 tisoč izurjenimi vojaki, kar bi pomenilo, da je bilo 2,1 % celotne populacije – dvakrat več kot v Nemčiji – oborožene. Rusija je povečala vojaške izdatke na 965 milijonov rubljev, kar je pomenilo, da je prekašala vse evropske države. (Rothenberg 1986, 296–325)

V teh okoliščinah in v okviru naštetih izhodišč se je poleti 1914 zaradi atentata na prestolonaslednika Avstro-Ogrske Franca Ferdinanda, sicer prej kot so predvidevali voditelji velikih evropskih sil, začela 1. svetovna vojna.

Prvega avgusta 1914 Nemčija napove vojno Rusiji, ponoči vdre v nevtralni Luksemburg in ga naslednji dan zasede. 3. avgusta 1914 Nemčija napove vojno Franciji, istega dne nemške enote vpadejo v Belgijo, Liege je zavzet 6. avgusta, boji za trdnjavo trajajo do 16. avgusta. Dan kasneje Nemčija konča z mobilizacijo in s koncentracijo vojske. 22. avgusta pride do prvih strelav med Nemci in britanskim ekspedicijskim korpusom. Dan kasneje je slednji potolčen pri Monsu, v naslednjih dneh se umakne. Od 20. do 25. avgusta potekajo spopadi na mejnem območju, kjer pride do francoskega poraza in umika francoskih sil. Konec avgusta so Francozi poraženi tudi v bojih pri St. Quentinu in Guisu. 26. avgusta zaradi velike ruske ofenzive Nemčija s francoskega bojišča na vzhodno bojišče prestavi dva korpusa in pol ter ga s tem bistveno oslabi. Od 5. do 9. septembra se francoska bojna črta pred Parizom okrepi z dodatnimi enotami. V bitki pri Marni Francozi nato ustavijo nemško prodiranje. Bojna črta se ustali ob reki Aisne, 11. novembra pa poveljnik francoskih enot general Joseph Joffre vojnemu ministertvu sporoči, da se bitka na Marni končuje z zmago. (Švajncer 1998, 318–319)

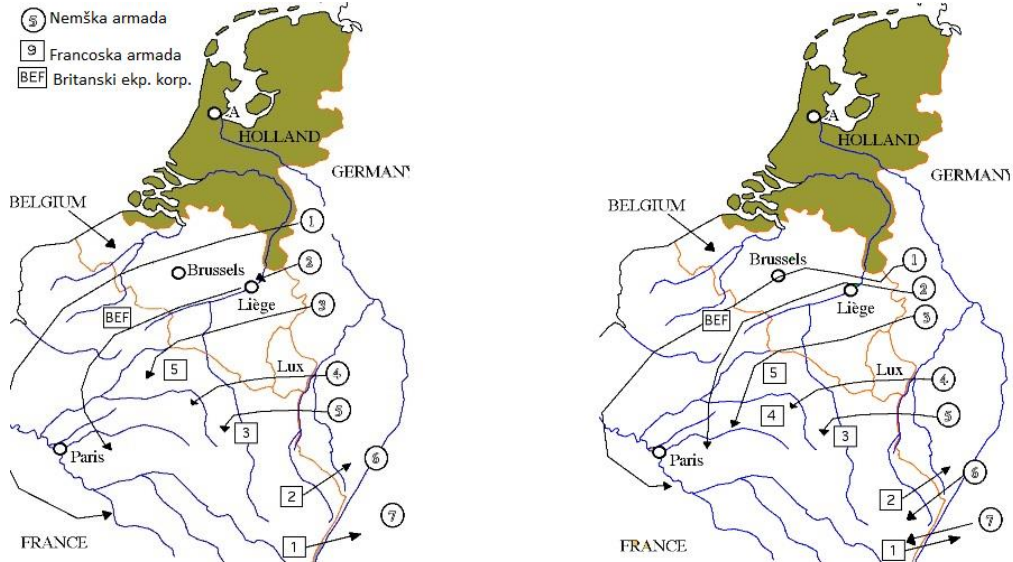
Primerjava razporeditve enot zadnjega Schlieffnovega načrta in načrta, po katerem se je v prvih dneh 1. svetovne vojne ravnal Moltke ml., je prikazana v spodnji tabeli.

Tabela 10.1: Primerjava razporeditve enot leta 1905/06 in 1914

1905/06 (Schlieffen)	1914 (Moltke ml.)	Armada	Območje razporeditve enot, smer napada
11 korpusov 7 rezervnih korpusov	8 korpusov 5 rezervnih korpusov	1. in 2. armada	linija južno od Namurja
6 korpusov ½ rezervnega korpusa	6 korpusov 3 rezervni korpusi	3. in 4. armada	linija skozi Mezieres
8 korpusov 5 rezervnih korpusov	3 korpusi 2 rezervna korpusa	5. armada	linija skozi Verdun in Metz
3 korpusi 1 rezervni korpus	4 korpusi 1 rezervni korpus	6. armada	linija skozi Strasbourg
	2 korpusa 1 rezervni korpus	7. armada	
41 in ½ korpusov (skupaj)	35 korpusov (skupaj)		

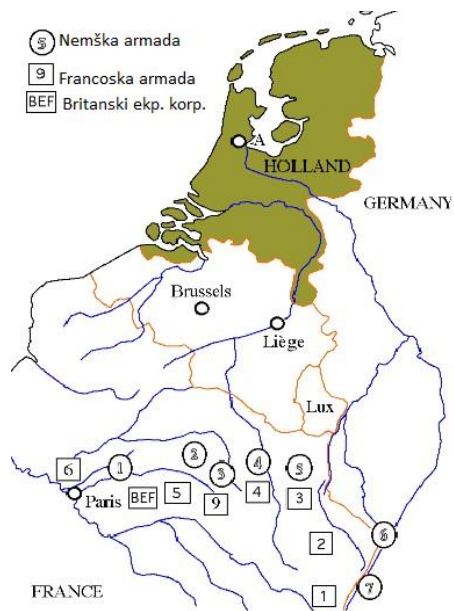
Vir: The Army Quarterly (1929, 286–290).

Slika 10.1: Primerjava zadnjega Schlieffnovega načrta iz leta 1905/06 (levo) in načrta Moltkeja ml. iz leta 1914 (desno)

Vir: The Army Quarterly (1929, 5–6).

Slika 10.2: Realizacija nemškega načrta leta 1914

Vir: The Army Quarterly (1929, 7).

Moltke ml. se je sicer strinjal z idejo uporabiti močno desno krilo za obhod francoskih enot, vendar njegov potek bojevanja ni predvideval tako velike premoči desnega krila na račun levega, kot si je to zamislil Schlieffen. Želel je namreč razviti tudi močne enote na levem krilu, da bi se zoperstavil pričakovanemu napadu nasprotnika v Loreni. Moltke ml. prav tako ni želel razporediti celotne nemške vojske na zahodu, čeprav je tam računal na hitro odločitev. (Holmes 2004, 6)

Schlieffnovo razmerje med levim in desnim krilom nemške vojske je znašalo 1 proti 7, medtem ko je Moltke ml. to razmerje spremenil v 1 proti 3. Schlieffen je za vzhodno fronto predvidel 10 divizij, Moltke ml. pa osem. V Schlieffnovem primeru je razmerje med defenzivnim in ofenzivnim krilom 4 proti 37 in 1/2, pri Moltkeju ml. pa 8 proti 27. (Holmes 2004, 6)

Razlogi za povečanje moči levega krila so bili, da Moltke ml. ni želel opustiti Alzacije, kot je to načrtoval Schlieffen. General Alberto Pollio, načelnik italijanskega generalštaba, je Moltkeju ml. sicer zagotovil, da bo italijanska vojska sodelovala z Nemci. Če italijanske enote ne bi sodelovale v Alzaciji (kot se je izkazalo, je bilo takšno predvidevanje utemeljeno, Italija je namreč na začetku 1. svetovne vojne, 2. avgusta razglasila nevtralnost), bi se pojavilo vprašanje transporta dveh nemških korpusov. Ta dva korpusa in korpusa, ki sta bila iz Francije premeščena na vzhodno rusko

bojišče, bi – če bi ju dodali desnemu nemškemu krilu – le-tega naredila tako močnega, kot je načrtoval Schlieffen.

11 SCHLIEFFNOV VPLIV IN POLEMIKE

Schlieffen je bil v svojem času eden najbolj znanih strategov, čeprav se številni z njegovo miselnostjo in njegovimi strateškimi prepričanji niso strinjali. Ne glede na to so imele Schlieffnove strateške teorije zlasti skozi njegove razprave v Kanah velik vpliv na razvoj manevrskega vojskovanja 20. stoletja. Schlieffen je v Kanah natančno razjasnil obhodni manever ter tako pripravil učno gradivo za vojno akademijo in za vojsko na splošno. Njegovih teorij so se posledično učili v vseh vojaških akademijah Združenih držav in v Evropi po 1. svetovni vojni. Še posebej so ga cenili zlasti ameriški vojni teoretiki. (Foley 2006, 91–115)

Načelnik generalštaba ameriških sil ob koncu 2. svetovne vojne Walter Bedell Smith je poudaril, da so bili pod velikim vplivom Schlieffnovih teorij tudi vrhovni poveljnik zavezniških sil v Evropi, Dwight Eisenhower in številni ostali častniki ter da so popolnoma prevzeli njegovo idejo širokih in močnih manevrov v namen doseganja odločilnih rezultatov. Velikega pomena Schlieffnove zapuščine so se častniki nemškega generalštaba zavedali tudi dolgo časa po njegovi smrti, med obema svetovnima vojnama in v 2. svetovni vojni ter zlasti med razvojem doktrine tako imenovanega »blitzkriega« oziroma bliskovite vojne. (Foley 2006, 91–115)

Večina nemškega načrtovanja pred letom 1914 je bila tajnega in številna dokumentacija je bila kasneje praktično v celoti uničena. Javna polemika okrog Schlieffnovega načrtovanja se je z odkritjem nekaterih novih dokumentov v zadnjem desetletju zopet razmahnila. Po zadnji združitvi Nemčije se je sprostil dostop tudi do nekaterih arhivov iz Nemške demokratične republike, ki so omogočili vnovičen pregled nemškega vojaškega načrtovanja in ob tem zavrgli tudi številna ugibanja ter do tedaj veljavne teorije. Tudi sklepanja o Schlieffnovem vojaškem načrtovanju in njegovih ofenzivnih strategijah so bila soočena z dokumentacijami njegovih spisov ter govorov. (Zuber 2002)

Kot največja napaka se je ob odkritju novih dokumentov izkazala predpostavka, da je bil model dveh front v vojni s Francijo in Rusijo edini nemški načrt. Sprva miselni poskus in kasneje realiziran vojaški načrt je bil namreč zgolj eden od načrtov, ki jih je takrat preigral nemški generalštab. (Zuber 2011)

Terence Zuber (2011) piše, da Schlieffnov zadnji načrt, kot ga poznamo, zelo verjetno niti ni bil načrt, temveč je bil določen v hipotetičnem Memorandumu iz leta 1905/1906. Skladno z razlagami avtorja naj Schlieffen niti ne bi imel namena, da se njegov koncept realizira v praksi, temveč je bil zgolj neke vrste miselna vaja. Nadalje Zuber piše, da zapiski niso bili v celoti pretipkani in jih je hranila Schlieffnova družina. Zaradi tega se znova upravičeno zastavlja vprašanje njihove dejanske uporabe. Zuber (2011) piše, da Memorandum nikoli ni bil prečiščen v operativni program. Sama aplikacija Schlieffnovega načrta v praksi je tako v resnici bolj delo Moltkeja ml., ki se je z Memorandumom iz leta 1905/1906 seznanil, ga razumel kot operativni načrt, razširil z nekaterimi podrobnostmi in modeliranega izvršil. K temu je dodal, da se je že med, še bolj pa po 1. svetovni vojni dogajala prevara, saj so bili nekateri Schlieffnovi zapisi izgubljeni, materiali pa pogosto zlorabljeni za lažne alibije in v namene bolj pozitivnega prikazovanja odločitev, ki so jih sprejemali poraženci.

Tako Schlieffen kot Moltke ml. sta deležna številnih kritik. Schlieffnu nekateri očitajo ozkoglednost, tehnokratičnost in obsedenost z malenkostmi, medtem ko za Moltkeja ml. trdijo, da ni bil izurjen in da mu je manjkalo izkušenj za razumevanje vojaškega načrtovanja. Napake obeh naj bi Nemčijo pripeljale do strategije, ki je bila obsojena na propad. Vendar pa Foley (2006) ugovarja, da sta imela Schlieffen in Moltke ml. dobre razloge za ohranjanje strategije uničenja kot osnove za svoje vojaško načrtovanje, kljub dvomom v veljavnost take strategije. Schlieffen je bil prepričan, da lahko le hitra strategija nemški vojski omogoči premoč nad nasprotnikom in prinese zmago. Nepričakovana oslabitev ruske vojske med 1904 in 1905 ter domneva o njeni nesposobnosti voditi moderno vojno sta bili predpostavki, na podlagi katerih bi bila mogoča kratka vojna.

12 VERIFIKACIJA HIPOTEZ

H 1: univerzalen in enoznačen Schlieffnov načrt vojskovanja nemške vojske pred 1. svetovno vojno pravzaprav ni obstajal. Šlo je za serijo različnih simulacij vojaških pohodov, vojnih iger ter strateških razmišljanj.

Schlieffnovo delo je imelo pomemben vpliv na nemško vojsko v času njegovega načelnikovanja, po njegovi upokojitvi kot tudi po njegovi smrti. Njegovi načrti za vojno proti francosko-ruski vojski so postali temelj večine nemških vojaških in strateških načrtov v kasnejših konfliktih. Zaradi spreminjajočih se družbenih, političnih in geostrateških pozicij je bilo načrtovanje morebitne bodoče vojne neugodno za visoke nemške častnike s Schlieffnom na čelu. Izhajali so iz realnih predpostavk številčne podrejenosti nemških enot ter novonastalih zavezništov, ki Nemčiji niso bila v prid.

Ker je bilo v novonastali in nenehno spreminjajoči se geostrateški situaciji praktično nemogoče natančno predvideti izhodišča morebitne bodoče vojne, so bila potrebna različna predvidevanja, kombinatorika, preigravanja situacij, ki jih je Schlieffen nihal skozi svoja razmišljanja, eseje, simulacije vojnih iger in generalštabnih pohodov skupaj s svojimi generali. Skupno je tako pripravil 16 načrtov vodenja vojne proti Franciji, 14 proti Rusiji ter 19 za dvo-frontno vojno. Ključna med vsemi sta bila zadnja Velika vojna igra ter Memorandum. Prav slednji je danes prepoznan pod pojmom Schlieffnov načrt, vendar, kot že omenjeno, še zdaleč ni prvi niti ne edini, ki jih je zapisal Schlieffen ter imel v mislih kot potencialnega za izvedbo v naslednji vojni.

H 2: hitra končna zmaga v vojni v začetku 20. stoletja je bila bolj težnja oziroma želja (nemškega) generalštaba, kot pa odraz realnih ocen bodočega vojskovališča.

Schlieffnov zadnji načrt moramo obravnavati v kontekstu takratne vojaške realnosti. Schlieffnovo strateško razmišljanje je bilo tako omejeno na iskanje odgovora, kako se uspešno vojskovati proti močnejšemu sovražniku. Bil je prepričan, da lahko strategija sama nadomesti manko v številčnosti vojaške sile. V svoji strateški miselnosti in prizadevanjih je sledil ideji poraziti nasprotnika z obkolutvijo, kakor je to uspelo Hanibalu v bitki z Rimljani in kasneje Moltkeju v zmagi pri Königgrätzu. Ob tem je bil eden od ključnih izhodiščnih dejavnikov hitrost operacij oziroma hitro

uničenje nasprotnika, saj nemške rezerve (vojaki, zaloge) dolgotrajne vojne s končno zmago niso dopuščale.

Osnova večine njegovih načrtovanj je bila postavitve manjšega števila enot na vzhodu, da bi preprečil morebitne poskuse prodora ruskih sil na vzhod skozi Prusijo ali Šlezijo ter močnejšo nemško vojsko na zahodu v boju proti Franciji. Velike sile na desnem krilu bi pri tem potrebovale primeren prostor za manever. Da bi Nemčija to dosegla, bi morala s svojimi enotami prečkati neodvisne države Beneluksa, obkoliti Pariz ter Francijo nato poraziti. Nemške enote bi nato hitro prerazporedili na vzhod, kjer bi se srečale s počasi mobilizirajočo rusko vojsko.

Schlieffen je bil soočen s protislovji med vojaškimi strategijami in državno politiko ter je pri tem prevzel idejo kratke vojne na osnovi strategije uničenja, ki bi preprečila dolgotrajno bojevanje. Schlieffen je sicer prišel do zaključka, da mednarodna trgovina in domača gospodarska situacija dolgotrajne vojne ne bi prenesli. Celovit pristop k vojskovanju, ki bi v polni meri upošteval tako ekonomske in politične kot vojaške pomisleke, ni bil dosežen, kar se je kasneje odrazilo tudi na začetku 1. svetovne vojne, ko je Moltke ml. sicer nadaljeval z načrtovanjem kratke vojne, vendar je civilno administracijo hkrati pozival, da se pripravlja na dolgo vojno, do katere je naposled tudi prišlo.

13 SKLEP

Schlieffen je leta 1891 prišel do trdnega spoznanja, da je vojna na dveh frontah neizogibna. Ob tem je trdil, da je Francija najnevarnejši nasprotnik, da bi Nemčija »bolehal« v primeru daljše vojne in da bi le odločilna bitka, kakršna je bila v Kani, zlomila obroč koalicije, ki je obkrožala Nemčijo, saj le ofenzivne operacije na zahodu nudijo uspeh. Za Schlieffna je bil ključ k zmagi v hitri mobilizaciji in številčni superiornosti v odločilnem trenutku. Desno krilo nemške vojske bi moralo iti skozi Nizozemsko, Belgijo in severno Francijo preden bi se spustil v porečje Sene zahodno od Pariza. Francoske, belgijske, nizozemske in britanske enote bi bilo potrebno potisniti proti nemškim silam v Loreni. Desno krilo bi moralo biti sedemkrat močnejše od levega. To je bil koncept iz obupa.

Zaslepljen z vizijo tako imenovane velike bitke v kotlu je Schlieffen, z besedami zgodovinarja Gordona Craiga, zanemaril ne le demografske, tehnološke in industrijske faktorje, ki značilno vplivajo na vojno učinkovitost velikih sil v moderni dobi, temveč tudi politični in psihološki vidik, ki sta pomembna za bojevanje tudi v brezupnih primerih. Pomembno je vedeti, da se je Schlieffnov načrt razvil v relativni izolaciji. Nemška mornarica ni bila del procesa načrtovanja, prav tako ni bilo skupnih pogovorov s preostalo vojsko, ki bi raziskala in ocenila potrebo po onemogočanju transporta britanskih enot v primeru vojne. Vsak rod je sledil lastno strategijo in na predvečer vojne leta 1914 so bile nemške kontinentalne vojaške zmogljivosti prej oslABLJENE kot okrepljene – kljub podvojitvi vojaškega proračuna med leti 1900 in 1910. Nemški vojni minister, ki bi moral zagotoviti zahtevane kapacitete ter materialne vire za operacijo, je načrte ignoriral do decembra 1912. Theobald von Bethman Hollweg (nemški kancler v letih od 1909–1917) je le ošvrknil, da politično vodstvo ni bilo vključeno v pripravo vojnega načrtovanja in da med njegovim vodenjem vlade ni deloval kakršenkoli vojni svet. Za zadnji Schlieffnov načrt je prav tako izvedel decembra 1912.

Predvsem pa se Nemčija ni uspela posvetovati s svojo zaveznico Avstro-Ogrsko. Schlieffen je imel velike pomisleke glede učinkovitosti habsburških sil. Do dunajskih vodstvenih vojaških struktur je imel toliko nezaupanja, da je po letu 1896–97 omejil stike na letna praznična srečanja. Tako Schlieffen kot tudi ne njegov naslednik Moltke ml. si nista zamislila ustanovitev skupnega vojaškega poveljstva.

Junija 1899 je general Heinrich von Gossler Schlieffna obvestil, da je po besedah vojnega ministrstva Nemčija že preseгла omejitev zdrave vojaške razvitosti in da so trenutne kopenske sile preobsežne za učinkovito vojno poveljevanje. Vojni minister je prav tako zahteval zmanjšanje obsega sil za 144 bataljonov. Ko je generalštab zahteval dodatnih 24 do 25 bataljonov (40.000 mož), je odgovoril, da bo, tako kot leta 1871, Nemčija morala zmago doseči z razpoložljivo aktivno sestavo. Odnosi med generalštabom in vojnim ministrstvom so najnižjo točko dosegli leta 1905. V času, ko je Schlieffen pisal svoj Memorandum in je zahteval 33 dodatnih bataljonov pehote, je vojno ministrstvo generalštab obvestilo, da bi lahko opravičili povečanje le v obsegu 10.000 mož, in še to predvsem pri konjenici. Cesarjeva podpora manjšim enotam je bila odločilna.

A Schlieffen je imel dober razlog za skrb. Avstro-ogrsko-nemške sile so za rusko-francoskimi po številčnosti zaostajale. Ključ Schlieffnove strategije je bil v tem, da mora biti vojna kratka. Ne finančno, kot tudi ne gospodarsko si Nemčija ni mogla privoščiti dolgotrajne vojne. Le-ta bi, tako je menil Schlieffen, povzdignila vedno prisotno »rdeč spekter« in povzročila radikalne socialne ter politične spremembe. Daleč od tega, da bi sprejel koncept vojne nacije, je Schlieffen namesto tega težil k oblikovanju tradicionalne »kabinetne vojne« 19. stoletja z diktiranjem premikov milijonskih enot mehansko shematično.

Zaključim lahko, da je Schlieffen snoval svoj zadnji načrt proti številčno superiorni koaliciji, ne da bi se oziral na razpoložljive sile. Odločujoče desno krilo proti francoskim silam je zahtevalo 13 armadnih skupin - v času, ko bi jih Schlieffen lahko zagotovil. Schlieffen je rešitev pomanjkanja enot prepustil svojemu nasledniku, tako rekoč na predvečer začetka vojne. Fanatično zaslepljen v tako imenovani kanski čudež je Schlieffen prezrl pričakovane britanske sile na kontinentu, precenil bojno pripravljenost nemške rezervne sestave ter celo razmišljal o obleganju Pariza, kar bi zahtevalo 7 oziroma 8 armadnih skupin - vojno silo, ki ni obstajala ne na papirju, ne v realnosti. Nekateri zgodovinarji izpostavljajo tudi vprašanje, ali je Schlieffen spregledal dejstvo, da je imel leta 1870 Moltke st. številčno premoč sedmih pehotnih divizij v primerjavi s francosko vojsko.

Zaveza bojevanja na dveh frontah je bila tveganje ob popolnem zavedanju, da zahtevane sile niso niti obstajale in da tako parlament kot vojno ministrstvo teh zahtev nista nameravala materializirati v bližnji prihodnosti.

Schlieffen se je ob snovanju svojih vojaških načrtov med leti 1882 in 1906 soočal s težavo, da francoske vojske ni bilo mogoče prisiliti v dovolj hitro defenzivno bitko, da bi bilo ob tem izvedljivo nemške sile pravočasno transportirati na vzhod, kjer se je drugi del nemške vojske bojeval z Rusijo. Posledica je bila vojna na dveh frontah hkrati, ki se ji je Schlieffen poskušal sicer izogniti. Osnova za takšno načrtovanje je bilo predvidevanje, da bi bilo prisiliti francosko vojsko iz njenih obmejnih utrd občasen in drag proces, ki se mu je Schlieffen poskušal izogniti z obrobim gibanjem skozi Luksemburg in Belgijo. Leta 1893 je bilo takšno postopanje ocenjeno kot nepraktično zaradi pomanjkanja človeške sile in zaradi težkega mobilnega topništva. Po ruskem porazu v Mandžuriji je Schlieffen ocenil, da je vojska dovolj močna, da lahko izvede manever po severnem robu, ki ga je tako načrtoval kot osnovni načrt v vojni proti Franciji.

Leta 1905 je Schlieffen zapisal, da je rusko-japonska vojna med februarjem 1904 in septembrom 1905 pokazala, da je moč ruske vojske precenjena in da si vojska od poraza ne bo dovolj hitro opomogla. Schlieffen je v zadnjem Memorandumu razmišljal, da bi leta 1905 na vzhodu pustili samo majhen del nemških sil. Velika množica nemške vojske naj bi se skladno s tem načrtom zbrala na zahodu in glavno silo bi predstavljalo desno krilo. Ofenziva na severu skozi Belgijo in Nizozemsko bi omogočila invazijo Francije ter odločilno zmago. Kljub nepričakovanemu ruskemu porazu na Daljnem Vzhodu in prepričanju v superiornost nemškega vojaškega mišljenja je imel Schlieffen pomisleke glede strategije.

Na enem izmed pohodov leta 1905 je Schlieffen preizkusil hipotetično invazijo Francije z večino nemške vojske in s tremi možnimi odgovori francoske vojske, v katerih je bila Francija premagana. Ob koncu leta je odigral vojno dveh front, v kateri bi bila nemška vojska enakomerno porazdeljena in v kateri bi Nemčija najprej premagala Rusijo. Schlieffen je ostal odprt tudi za možnost defenzivne strategije in politične prednosti, ki bi jih prinesla strategija, v kateri bi vlogo agresorja prevzele atlantske sile. Različne vojaške igre iz leta 1905 kažejo na to, da je Schlieffen v obzir jemal različne okoliščine: če bi Francozi napadli Metz in Strasbourg, bi se defenzivna bitka odvijala na Lorenii. Ritter in Zuber pri tem ugotavljata, da je Schlieffen invazijo obravnaval le kot sredstvo za doseg konca vojne in ne kot konec vojne sam po sebi. V strateških okoliščinah leta 1905 z ruskim porazom v Mandžuriji se je Francija izogibala odprtemu spopadu in Nemčija bi jo

lahko prisilila k umiku z območja mejnih utrd. Študije iz leta 1905 so pokazale, da bi bilo to najlažje doseči z velikim stranskim obhodom skozi Nizozemsko in Belgijo.

14 LITERATURA

1. Barnett, Correlli. 2000. *The Schlieffen Plan. Genesis of the Western Front*. Dostopno prek: <http://www.westernfrontassociation.com/the-great-war/great-war-on-land/germany-allies/362-schlieffen-plan.html#sthash.ZQUiDXFs.dpbs> (9. julij 2004).

2. Bond, Brian. 1996. *The Pursuit of Victory. From Napoleon to Saddam Hussein*. Oxfordshire: Taylor & Francis Ltd.
3. Brooks, Richard. 2000. *Atlas of World Military History*. New York: Harper Collins.
4. Bucholz, Arden. 1991. *Moltke, Schlieffen, and Prussian War Planning*. Oxford: Berg Publishers.
5. Clark, Christopher. 2013. *The Sleepwalkers: How Europe went to war in 1914*. New York: Harper Perennial.
6. Clausewitz, Carl V. 2006. *On war*. Dostopno prek: <http://www.gutenberg.org/files/1946/1946-h/1946-h.htm> (16. april 2005).
7. Creveland, Martin. 1997. *Supplying War-Logistics from Wallenstein to Patton*. Cambridge: Cambridge University Press.
8. Curtis, V. J. 2003a. Understanding Schlieffen. *Canadian Army Journal*, 6 (1). Dostopno prek: www.army-armee.forces.gc.ca/en/canadian-army-journal (24. Avgust 2005).
9. --- 2003b. Understanding Schlieffen. *Canadian Army Journal* 6 (3). Dostopno prek: www.army-armee.forces.gc.ca/en/canadian-army-journal(24. Avgust 2005).
10. Desch, Michael C. 2002. *Planning the War in Peacetime*. Dostopno prek: <https://www.questia.com/magazine/1G1-91914149/planning-war-in-peacetime> (23. Februar 2016).
11. Doughty, Rober A. 2008. *Pyrrhic Victory. French Strategy and Operations in the Great War*. Cambridge: Belknap Press.
12. Dupuy, Trevor N. 1977. *A Genius for War: The German Army and General Staff*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
13. Foley, Robert T. 2006. *The Real Schlieffen Plan*. *War in History*13(1). Dostopno prek: <http://wih.sagepub.com/content/13/1/91.abstract> (30.8.2005).
14. Gažević, Nikola, ur. 1970. *Vojna Enciklopedija. Drugo izdanje 1. Abadan - Brčko*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
15. --- 1972a. *Vojna Enciklopedija. Drugo izdanje 3. Foča - Jajce*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
16. --- 1972b. *Vojna Enciklopedija. Drugo izdanje 4. Jakac - Lafet*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.

17. --- 1973. *Vojna Enciklopedija. Drugo izdanje 6. Nauloh - Podvodni*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
18. --- 1974. *Vojna Enciklopedija. Drugo izdanje 8. Ratna privreda - Spahije*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
19. --- 1975. *Vojna Enciklopedija. Drugo izdanje 9. Sparta - Tirana*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
20. Goerlitz, Walter, Battershaw, Brian in Millis, Walter. 1967. *History of The German General Staff*. New York: Frederick A. Praeger.
21. Gross, Gerhard P. 2008. There Was a Schlieffen Plan. New Sources on the History of German Military Planning. *War in History* 15 (4). Dostopno prek: <http://wih.sagepub.com/content/15/4/389.abstract> (26. Junij 2010).
22. Guštin, Damijan. 2015. The Issue of War in Europe and War Planning in the Beginning of the 20th Century. V *On the Eve of the Great War: Political Concepts, Conspiracies and Theories*, ur. Gregor Antoličič, Andrej Rahten, Petra Svoljšak, 79–98. Ljubljana: Založba ZRS.
23. Herwig, Holger H. 1994. Strategic uncertainties of nation state. Prussia-Germany, 1871–1918. V *The Making of Strategy. Rules, states and war*, ur. Murray, Williamson, Knox, MacGregor, Bernstein Alvin in Marshall, George C, 242–277. Cambridge: Cambridge University Press.
24. Holmes, Forrest S. 1972. *The Schlieffen Plan. Case History of the Relation of Military Strategy to National Security Policy*. Pennsylvania: ArmyWar College.
25. Holmes, Richard. 2000. *The Western Front. Ordinary Soldiers and the Defining Battles of World War I*. Dostopno prek: <https://print.google.com/print/doc?isbn=1575001470> (9. julij 2004)
26. Holmes, Terence M. 2004. *Schlieffen Plan 1891-1918*. Dostopno prek: <http://www.litencyc.com/php/stopics.php?rec=true&UID=1511> (24. Avgust 2005).
27. --- 2014. Absolute Numbers. The Schlieffen Plan as a Critique of German Strategy in 1914. *War in History* 21 (2). Dostopno prek: <http://wih.sagepub.com/content/21/2/193.abstract> (20. April 2005).
28. Keegan, John. 2001. *Der Erste Weltkrieg. Eine europäische Tragödie*. Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag.

29. Kennedy, Paul M. 1997. *The War Plans of the Great Powers, 1880-1914*. London: Unwin Hyman.
30. Kleen, Michael A. 2006. *Der Schlieffenplan. Interpreting the Shadows on the Cave Wall*. Dostopno prek: <http://www.eiu.edu/historia/Kleen.pdf> (23. avgust 2005).
31. Lynn, John A. 1993. *Feeding Mars, Logistics in Western Warfare from the Middle Ages to the Present*. Boulder: Westview Press.
32. Mead Earle, Edward, Craig, Gordon A. in Gilber Felix. 1973. *Makers of Modern Strategy. Military Thought from Machiavelli to Hitler*. Princeton: Princeton University Press.
33. Mombauer, Annika. 2005. *Helmuth von Moltke and the Origins of the First World War*. Dostopno prek: <http://www.cambridge.org/au/academic/subjects/history/twentieth-century-european-history/helmuth-von-moltke-and-origins-first-world-war#contentsTabAnchor> (23.februar 2016).
34. Murray, Williamson, Knox, MacGregor, Bernstein Alvin in Marshall, George C., ur. 1994. *The Making of Strategy. Rules, states and war*. Cambridge: Cambridge University Press.
35. Paddock, Troy. 2014. *The Schlieffen Plan, part 1*. Dostopno prek: <http://ctinworldwar1.org/the-schlieffen-plan-part-1/> (19. avgust 2015).
36. Ratković, Borislav, Petrović, Petar, ur. 1981. *Vojni leksikon*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
37. Ritter, Gerhard.1956. *Der Schlieffenplan. Kritik eines Mythos*. München: Verlag R. Oldenbourg
38. Ropp, Theodore. 2000. *War in the Modern World*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
39. Rothenberg, Gunther E. 1986. *Moltke, Schlieffen and the Doctrine of Strategic Envelopment*. V *Makers of Modern Strategy*, ur. Paret Peter, 296–325. Princeton: Princeton University Press.
40. Schlieffen, Alfred. 1953. *Kana*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
41. Strachan, Hew. 2003. *The First World War. To Arms*. Oxford: Oxford University Press.
42. Švajncer, Janez J. 1998. *Vojna zgodovina*. Ljubljana: Državna založba Slovenije
43. Taylor, Alan John Percivale. 1968. *Borba za prevlast u Evropi: 1848-1918*. Sarajevo: Veselin Masleša.

44. Studylib. 2016. *The Schlieffen Plan*. Dostopno prek: <http://studylib.net/doc/8100672/the-schlieffen-plan> (25. april 2016).
45. Home.cc.umanitoba. 2016. *The Schlieffen Plan*. Dostopno prek: http://home.cc.umanitoba.ca/~mkinnear/13_Schlieffen_Plan.pdf (25. april 2016).
46. Turner, L. C. 1967. The Significance of the Schlieffen Plan. *Australian Journal of Politics & History* 13 (1). Dostopno prek: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8497.1967.tb00311.x/abstract?systemMessage=Wiley+Online+Library+will+be+unavailable+on+Saturday+30th+July+2016+from+08%3A00-11%3A00+BST+%2F+03%3A00-06%3A00+EST+%2F+15%3A00-18%3A00+SGT+for+essential+maintenance.Apologies+for+the+inconvenience> (12. april 2016).
47. Zuber, Terence. 1999. *The Schlieffen Plan Reconsidered. War in History*. Dostopno prek: <http://terencezuber.com/schlieffendebate.php> (15. maj 2016).
48. --- 2002. *Inventing the Schlieffen Plan. German War Planning 1871–1914*. Oxford: Oxford University Press.
49. --- 2011. *The real German war plan 1904–14*. London: The History Press.